

BRANITELJICE I • BRANITELJI LJUDSKIH PRAVA

4
BOSNI

HERCEGOVINI

Prava, položaj
i prepreke

**BRANITELJICE I BRANITELJI
LJUDSKIH PRAVA
U BOSNI I HERCEGOVINI**

- PRAVA, POLOŽAJ I PREPREKE

Banjaluka, 2023.

NASLOV:	„BRANITELJICE I BRANITELJI LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI – PRAVA, POLOŽAJ I PREPREKE”
ISTRAŽIVAČI/CE:	Amil Brković, Dejan Lučka, Dragana Dardić, Edo Kantić, Ena Kljajić, Jelena Vukelić, Jovana Đukić
UREDILA:	Dragana Dardić
LEKTURA I KOREKTURA:	Dijana Gajić
DIZAJN:	Dunja-Helena Von Der Maase
IZDAVAČ:	Kuća ljudskih prava Banjaluka
TIRAŽ:	150

Kingdom of the Netherlands

Projekat finansira Vlada Kraljevine Nizozemske kroz MATRA program. Sadržaj Izvještaja o stanju branitelja i braniteljica ljudskih prava u Bosni i Hercegovini odgovornost je Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ne mora nužno odražavati stavove Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Nizozemske.

Mišljenja izražena u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno mišljenja Fondacije Kuća Ljudskih Prava.

SADRŽAJ

1.Uvod.....	5
2.Metodologija.....	8
3. Međunarodno pravo i branitelji i braniteljice ljudskih prava.....	10
4. Ustavno uređenje i branitelji i braniteljice ljudskih prava.....	12
5. Načela i standardi zaštite: Opšta analiza i nalazi iz intervjua.....	16
5.1. Opšta analiza standarda 1: Javna podrška BLJP.....	17
5.2. Nalazi iz intervjua.....	19
5.3. Opšta analiza standarda 6: Ukidanje svih oblika odmazde.....	26
5.4. Nalazi iz intervjua.....	27
5.5. Opšta analiza standarda 9: Osiguravanje slobodnog pristupa medijima i izbora medija.....	34
5.6. Nalazi iz intervjua.....	36
5.7. Opšta analiza standarda 10: Omogućavanje održavanja mirnih protesta.....	42
5.8. Nalazi iz intervjua.....	44
5.9. Opšta analiza standarda 15: Zaštita branitelja manjina.....	48
5.10. Nalazi iz intervjua.....	49
Zaključak i glavni nalazi.....	55
Preporuke	59
Dodatne izjave intervjuisanih.....	62
Izvori.....	73

BASOC – Banjalučki socijalni centar

BD – Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

BiH – Bosna i Hercegovina

BIRN – Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine

BLJP – Branitelji i braniteljice ljudskih prava

Deklaracija – Deklaracija o pravima i odgovornostima pojedinaca, grupa i društvenih organa kojom se unapređuju i štite univerzalno priznata ljudska prava i osnovne slobode

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

KS – Kanton Sarajevo

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

NIP – Narod i pravda

RS – Republika Srpska

RTV – Radio-televizija

SDA – Stranka demokratske akcije

SOC – Sarajevski otvoreni centar

ZOSPI – Zakon o slobodnom pristupu informacijama

1.

UJUV OOD

Pred vama je prvi nacionalni izvještaj o položaju, izazovima i preprekama s kojima se susreću branitelji i braniteljice ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Izvještaj pokriva period od tri i po godine (od 2020. do juna 2023. godine) i sadrži lična iskustva 21 branitelja i braniteljice ljudskih prava iz različitih organizacija civilnog društva – kako onih koji rade na sprečavanju korupcije i borbi protiv nje, kulturi sjećanja i zaštiti životne sredine, tako i onih koji promovišu i štite ljudska prava različitih marginalizovanih i ranjivih grupa u našem društvu, kao što su žene, LGBTI ili nacionalne manjine.

Motiv za izradu ovog izvještaja jeste, s jedne strane, činjenica da se prostor za rad braniteljica i branitelja ljudskih prava (BLJP) u Bosni i Hercegovini konstantno sužava, a s druge strane to što se sve češći napadi na BLJP neadekvatno procesuiraju te ne bivaju javno osuđeni. Sužavanje prostora za rad posljedica je usvajanja odnosno najave usvajanja restriktivnih zakona kojima se ograničavaju neka od osnovnih ljudskih prava – pravo na slobodu izražavanja, pravo na slobodan pristup informacijama ili pravo na slobodu udruživanja, bez kojih je rad branitelja i braniteljica ljudskih prava doslovno nezamisliv.

Tako je u julu 2023. godine Narodna skupština Republike Srpske usvojila izmjene i dopune Krivičnog zakona Republike Srpske kojima se kriminalizuje kleveta, što će se ozbiljno odraziti na rad novinara, novinarki, aktivista i aktivistica koji kritički izvještavaju o propustima aktuelne vlasti ili ukazuju na njih. Istovremeno, u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine usvojen je Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH, kojim se onemogućava pristup velikom broju informacija od javnog interesa, budući da sadrži dugu listu izuzetaka ili mogućih ograničenja prilikom pristupa informacijama u posjedu javnih vlasti.

U Republici Srpskoj je, pored toga, najavljeno i usvajanje Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija, koji udruženja građana što primaju donacije iz inostranstva označava kao „agente stranog uticaja”. Riječ je o stigmatizirajućoj pravnoj kvalifikaciji, koja može nanijeti štetu udruženjima i čak ih izložiti prijetnjama ili javnim napadima. Sporni zakon ograničava i obavljanje „političkih aktivnosti”, koje su toliko široko definisane da mogu onemogućiti svako djelovanje udruženja građana u pravcu poboljšanja zakonske regulative i ostvarivanja bolje zaštite građana, zbog čega se udruženja i formiraju.

Osim toga, prvu polovinu 2023. godine obilježili su brojni fizički i verbalni napadi na aktiviste/ice i novinare/ke u BiH, kao i ispisivanje uvredljivih i prijetjećih parola („ubij”, „nije vam mjesto u ovom gradu”) te napadi na prostorije jednog broja organizacija civilnog društva (Unsa „GETO”, Banjalučki socijalni centar, Sarajevski otvoreni centar).

I dok visoki povjerenik UN za ljudska prava poziva na zaštitu i širenje građanskog prostora¹, taj se prostor u BiH i dalje sužava. Stoga je važno prepoznati negativne trendove i jasno adresirati odgovorne za njihovo poticanje. I upravo je to bio drugi odlučujući motiv za izradu ovog izvještaja – skrenuti pažnju na to da država mora snositi odgovornost za preuzete međunarodne obaveze, priznati ulogu branitelja i braniteljica u zaštiti i zagovaranju ljudskih prava te stvarati sigurno i poticajno okruženje za njihov rad.

U prvom dijelu izvještaja dajemo kratki pregled međunarodnih načela i standarda pružanja zaštite BLJP i domaćeg pravnog okvira. Drugi dio izvještaja sadrži najznačajnije nalaze iz intervjua sa 21 braniteljem i braniteljicom ljudskih prava, koji oslikavaju stanje u Bosni i Hercegovini i brojne prepreke s kojima se aktivisti i aktivistice suočavaju iz perspektive pet standarda zaštite: odsustva javne podrške za njihov rad, izloženosti verbalnim prijetnjama, klevetničkih kampanja i govora mržnje te nedovoljno jasnih ili loših zakonskih rješenja, koja im otežavaju rad na promociji i zaštiti ljudskih prava i sloboda.

¹ „Građanski prostor je pitanje ljudskih prava, to je pitanje mira, to je pitanje razvoja. On je ključan za održiva i otporna društva, no ipak je pod sve većim pritiskom neopravdanih ograničenja i represivnih zakona. Od prijetnji i napada na novinare i branitelje ljudskih prava, online maltretiranja i uznemiravanja, gušenja mirnog okupljanja, do gašenja interneta“, izjavio je Volker Turk, visoki povjerenik UN za ljudska prava, dodajući da države moraju pojačati napore u zaštiti i širenju građanskog prostora kao preduoslova da ljudi mogu održivo uživati sva druga prava sadržana u Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima. Vidjeti:

<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/05/un-rights-chief-issues-call-protect-and-expand-civic-space>

2. Metodologija

Metodologija izrade izvještaja dogovorena je na zajedničkom sastanku predstavnika/ca Kuće ljudskih prava Beograd, Kuće ljudskih prava Zagreb, Kuće ljudskih prava Banjaluka, Sarajevskog otvorenog centra i predstavnika Fondacije kuća ljudskih prava sa sjedištem u Oslu. Uključivala je kvalitativno istraživanje, tačnije 21 dubinski intervju sa braniteljima i braniteljicama ljudskih prava iz različitih gradova Bosne i Hercegovine. Nastojali smo odabrati organizacije i aktiviste/ice koji su aktivni u onim sferama društvenog života kroz koje se prelamaju goruća pitanja za budućnost Bosne i Hercegovine i koja su u fokusu političkih i ekonomskih rasprava (suočavanje s prošlosti, eksploatacija prirodnih resursa, borba protiv korupcije, diskriminacija i rodno zasnovano nasilje). Izvještaj se odnosi na period od 2020. godine do avgusta 2023. godine.

Od 16 standarda za zaštitu BLJP definisanih na osnovu međunarodnih dokumenata,² bh. istraživački tim je izdvojio pet za koje se smatralo da su relevantni za ovaj kontekst:

- Javna podrška BLJP,
- Zabrana svih vrsta odmazde,
- Obezbeđivanje slobodnog pristupa medijima i zaštita medijskog pluralizma,
- Omogućavanje održavanja mirnih protesta te
- Zaštita BLJP manjina.

Najveći doprinos ovom izvještaju dali su branitelji i braniteljice ljudskih prava koje smo intervjuisali, te im se i ovim putem od srca zahvaljujemo: Marin Bago, Udruga za unapređenje kvalitete življenja „Futura”, Mostar; Aleksandar Žolja, Helsinški parlament građana Banja Luka; Tamara Zrnović, Centar za nenasilnu akciju, Sarajevo; Leila Bičakčić, Centar za istraživačko novinarstvo, Sarajevo; Jadranka Miličević, Fondacija „CURE”, Sarajevo; Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo; Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”, Banjaluka; Ozren Perduv, građanska inicijativa „Pravda za Davida”, Pokret pravde, Banjaluka; Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”, Banjaluka; Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor; Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu, Banjaluka; Dražen Crnomat, Banjalučki socijalni centar (BASOC), Banjaluka; Ivana Korajlić, Transparency International BiH, Banjaluka; Dragan Joković, Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin”, Bijeljina; Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika”, Banjaluka, Milica Pralica, „Oštra nula”, Banjaluka; Tanja Boromisa, „Zdravo da ste”, Banjaluka; Lejla Huremović, Bh. povorka ponosa, Sarajevo; Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka BiH, Istočno Sarajevo; Štefica Galić, portal Tacno.net, Mostar; te Semir Mujkić, Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine (BIRN), Sarajevo.

3. Međunarodno pravo i branitelji i braniteljice ljudskih prava

U međunarodnom kontekstu prava BLJP su određena **opštim međunarodnim instrumentima** povezanim s ljudskim pravima i slobodama. Dakle, svi BLJP imaju **sva prava** iz građanske, političke, ekonomske, socijalne, kulturne, solidarne i drugih sfera, kao što su, između ostalih, pravo na život, slobodu i bezbjednost, poštovanje privatnog i porodičnog života, ravnopravnost i pravo da se ne bude diskriminisan, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, pravo izražavanja, okupljanja, udruživanja i kretanja, pravo na pošteno suđenje, rad pod pravednim uslovima, zdravstvenu zaštitu, socijalnu sigurnost, zdravu životnu sredinu i tako dalje.³

Za BLJP i specifičnosti njihovih prava naročito je bitna deklaracija koju je krajem XX vijeka usvojila Generalna skupština Organizacije ujedinjenih nacija. Ovaj dokument, skraćeno nazvan **Deklaracijom o braniteljima i braniteljicama ljudskih prava** (Deklaracija), definiše ko su BLJP, koja prava imaju, kao i to od čijih napada se moraju zaštititi.⁴

Deklaracija određuje da **svako ima pravo** da pojedinačno i zajedno s drugima unapređuje i zalaže se za zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, a da svaka država treba da primijeni sve korake koji su nužni kako bi se **osigurala stvarna garancija** prava i sloboda. BLJP mogu biti **svi koji rade na promociji ljudskih prava**, bilo da su oni pojedinci koji se bore za ljudska prava ili da rade u okviru neke grupe, organizacije ili udruženja.⁵

BLJP, između ostalih, imaju prava da promovišu i brane ljudska prava, da oforme organizacije i grupe i pridruže im se, da se sastanu i okupe, da traže, pribave i posjeduju informacije o ljudskim pravima, da ponude i obezbijede stručnu kvalifikovanu pravnu pomoć u odbrani ljudskih prava, da nesmetano komuniciraju s drugim organizacijama, da učestvuju u miroljubivim aktivnostima protiv kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda i tako dalje.⁶

Država je, između ostalog, obavezna da se postara da sva lica pod njenom jurisdikcijom uživaju ljudska prava, da sprovodi brzu i nepristrasnu istragu kršenja ljudskih prava, da promoviše javno razumijevanje ljudskih prava, kao i da unaprijedi i olakša nastavu o ljudskim pravima i osnovnim slobodama na svim nivoima obrazovanja i slično.⁷

3 Vidjeti: Universal Declaration of Human Rights, [A/RES/217, 1948]; International Covenant on Civil and Political Rights, [United Nations General Assembly, Res. A/RES/21/2200, Paris: 1966]; International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, [United Nations General Assembly, Res. A/RES/2200, New York: 1966]; Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, [United Nations General Assembly, 34/180, New York City: 1979]; Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, [Aarhus: 1998]; Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, [Council of Europe, European Treaty Series Nos. 005, 009, 044, 045, 046, 055, 114, 117, 118, 140, 146, 155, 177, 187, 194, 204, 213 and 214]; European Social Charter (Revised), [Council of Europe, ETS 163, 1996]; i ostali.

4 Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms – DRRI, [A/RES/53/144, 1998].

5 DRRI, articles 1–2.

6 DRRI, articles 1–20.

7 DRRI, articles 12, 14–15

4. Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine i branitelji i braniteljice ljudskih prava

Bosnu i Hercegovinu (BiH) karakteriše specifično državno uređenje i legislativa na više nivoa, pa odredbe kojima se propisuju i razrađuju prava BLJP postoje na nivou države BiH, na nivou entiteta Republike Srpske (RS) i Federacije BiH (FBiH), na nivou Brčko distrikta BiH (BD), na nivou deset kantona u FBiH, kao i na lokalnom nivou organa lokalne samouprave.

Osnovna pitanja u vezi s ljudskim pravima i slobodama, odnosno pravima BLJP, regulisana su vrhovnim aktima države, entiteta, kantona i Brčko distrikta – ustavnim tekstovima u BiH. U **Ustavu BiH** ljudska prava su definisana nabranjanjem u jednom članu, u kojem je propisana i direktna i prioritarna primjena Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a specifičan „dodatak“ ovom nabranjanju ljudskih prava dat je u Aneksu I na Ustav BiH, u kojem se nalazi spisak međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava koji će se primjenjivati u BiH.⁸ Pored toga, BiH je i ratifikovala veliki broj međunarodnih dokumenata koji se odnose na ljudska prava. Međutim, praksa Ustavnog suda BiH ukazivala je na činjenicu da je praktično ostvarivanje prava sadržanih u sporazumima u Aneksu I ograničeno kako se ovi sporazumi ne provode u potpunosti, već samo u vezi sa zabranom diskriminacije.⁹ **Ustav Federacije BiH** ljudska prava i slobode određuje njihovim nabranjanjem uz dodatak Aneksa Ustava Federacije BiH, koji sadrži listu instrumenata za zaštitu ljudskih prava sa pravnom snagom ustavnih odredaba. U **Ustavu Republike Srpske** se pak na mnogo detaljniji način nego u ustavima BiH i FBiH obrađuju ljudska prava i slobode. U njemu je tako dat katalog ljudskih prava, u kojem su obrađene sve tri generacije prava, koja su izložena i definisana u posebnom dijelu konstitutivnog akta Republike Srpske.¹⁰

8 Constitution of Bosnia and Herzegovina – Annex IV – General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina – Ustav BiH, [https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf], article 11/2, Annex 1.

9 Vidi, između ostalih, Odluka o dopustivosti, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP 2772/07]; Odluka, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, U 22/01]; Odluka o dopustivosti, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP-379/07]; Nedim Ademović, Joseph Marko, Goran Marković, Ustavno pravo Bosne i Hercegovine, [Fondacija Konrad Adenauer e. V., Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: 2012], stranica 18; Christian Steiner et al., Ustav Bosne i Hercegovine – Komentar, [Fondacija Konrad Adenauer e. V., Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: 2010], stranice 148–152.

10 Ustav Federacije Bosne i Hercegovine – Ustav FBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 1/1994, 13/1997, 16/2002, 22/2002, 52/2002, 60/2002, 18/2003, 63/2003, 9/2004, 20/2004, 33/2004, 71/2005, 72/2005 i 88/2008], 11/A/2, Aneks; Ustav Republike Srpske – Ustav RS, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 21/1992, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 31/2002, 31/2003, 98/2003 i 115/2005], članovi 10–49.

Statut Brčko distrikta propisuje određena prava uz pozivanje na Ustav i zakone BiH i BD¹¹, dok se ustavima kantona u FBiH na sličan način, uz drugačije tehničko normativno-pravno regulisanje, određuje da će se na području kantona obezbijediti puna zaštita ljudskih prava i sloboda utvrđenih ustavima BiH i FBiH.¹²

Niti jedan od ustavnih tekstova u BiH ne spominje direktno BLJP, tačnije Deklaraciju i njihovu specifičnu zaštitu. Međutim, sva prava koja imaju drugi građani odnose se i na branitelje i braniteljice ljudskih prava.

Za BLJP u BiH posebno je bitan Aneks 6 – Sporazum o ljudskim pravima Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, koji je odredio današnje ustavno uređenje države. Njime se označava dužnost promovisanja i podsticanja djelovanja nevladinih i međunarodnih organizacija za zaštitu i promovisanje ljudskih prava. Uz to je određena i obaveza da se omogući potpun i efikasan pristup nevladinim organizacijama u svrhu istrage i praćenja stanja ljudskih prava u BiH, kao i dužnost suzdržavanja od sprečavanja ili ometanja pri obavljanju tih dužnosti.¹³

¹¹ Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – prečišćen tekst, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 2/2010], članovi 13/1, 2 i 3.

¹² Ustav Kantona Sarajevo, [Službene novine Kantona Sarajevo, brojevi 1/1996, 2/1996, 3/1996, 16/1997, 14/2000, 4/2001, 28/2004, 6/2013 i 31/2017], član 7; Ustav Hercegbosanske županije, [Narodne novine Hercegbosanske županije, broj: 3/1996, 9/2000, 9/2004 i 10/2005], član 12; Ustav Županije Posavske, [Narodne novine Županije Posavske, brojevi 1/1996, 3/1996, 7/1999, 3/2000, 5/2000 i 7/2004], član 12; Ustav Županije Zapadnohercegovačke, [Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke, brojevi 1/1996, 2/1999, 14/2000, 17/2000 1/2003 i 10/2004], član 12; Ustav Srednjobosanskog kantona, [Službene novine Srednjobosanskog kantona, brojevi 1/1997, 7/1998, 5/1997, 6/1997, 2/1998, 8/1998, 10/2000, 8/2003, 2/2004 i 14/2004], član 9; Ustav Unsko-sanskog kantona, [Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona, brojevi 1/2004 i 11/2004], II / član 1; Ustav Zeničko-dobojskog kantona, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 7/1996 i Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, brojevi 1/1996, 10/2000, 8/2004, 10/2004. i 10/2004], član 10; Ustav Tuzlanskog kantona, [Službene novine Tuzlansko-podrinjskog kantona, brojevi 7/97 i 3/99 i Službene novine Tuzlanskog kantona, brojevi 13/99, 10/00, 14/02, 6/04 i 10/04], član 7; Ustav Hercegovačko-neretvanskog kantona, [Narodne novine Hercegovačko-neretvanskog kantona, brojevi 2/1998, 4/2000 i 7/2004], član 9; Ustav Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, [Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, broj: 8/1998, 10/2000, 5/2003 i 8/2004], član 9.

¹³ Agreement on Human Rights, Annex VI – General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, [https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf], article XIII.

5. Načela i standardi zaštite: opšta analiza i nalazi iz intervjua

5.1. Opšta analiza standarda 1: Javna podrška BLJP

1. JAVNA PODRŠKA BLJP

Političari, poslovni, medijski i vjerski akteri treba da „odaju javno priznanje važnoj i legitimnoj ulozi branitelja i braniteljica ljudskih prava u promovisanju ljudskih prava, demokratije i vladavine prava”, i to putem „javnih saopštenja, politikama ili zakonima [...] kao i javnim osudama svih slučajeva nasilja i diskriminacije prema braniteljima i braniteljicama ljudskih prava”. U slučaju nasilja i diskriminacije, „lideri u svim sektorima društva... trebalo bi da zauzmu jasan stav kojim odbacuju takve prakse.” To uključuje „političke, vojne, društvene i vjerske funkcionere, kao i aktere iz poslovnog sektora i medija.”¹⁴

U BiH postoji pravni okvir koji je povezan sa zaštitom BLJP, tačnije opšte norme koje vrijede za sve građane podjednako. Međutim, javna podrška BLJP od strane političara je sporadična i ne predstavlja obrazac ponašanja vlasti i političara. Ovo je naročito primjetno u Republici Srpskoj, gdje najviši predstavnici vlasti često verbalno napadaju BLJP, diskredituju njihovu ulogu u društvu te ih proglašavaju „izdajnicima”, „stranim plaćenicima” i „neprijateljima”. Izjave koje daju najviši organi rijetko se propituju i osuđuju od strane drugih zvaničnika.

Kad je riječ o uključivanju u procese donošenja javnih politika i zakona, u Ustavu BiH trenutno ne postoje osnovni mehanizmi koji bi BLJP omogućili korištenje instrumenata direktne demokratije. Zbog toga BLJP ne mogu da iniciraju mijenjanje Ustava, niti mogu da sprovedu određenu narodnu ili građansku inicijativu pozivajući se na vrhovni državni pravni akt, pa praktično ne postoji mogućnost da se sprovede neposredna demokratija na državnom nivou vlasti.

¹⁴ Rights of Defenders – Principles and Standards Protecting and Empowering Human Rights Work – RD, [Human Rights House Foundation, <https://humanrightshouse.org/wp-content/uploads/2018/08/Rights-of-Defenders.pdf>], page 7.

Ustav RS daje dobru podlogu za direktnu demokratiju, a u RS postoji i zakonski okvir kojim se uređuje raspisivanje i sprovođenje referenduma, kao i način ostvarivanja građanske inicijative. BLJP u FBiH mogu neposredno odlučivati o pitanjima iz nadležnosti organa jedinica lokalne samouprave putem referenduma, mjesnog zbora građana i drugih oblika neposrednog izjašnjavanja. Kako FBiH ima specifično unutrašnje (federalno) uređenje, određeni kantoni imaju sopstvenu regulativu u oblasti lokalne samouprave kojom se određuju oblici neposrednog učešća građana u lokalnoj samoupravi.¹⁵

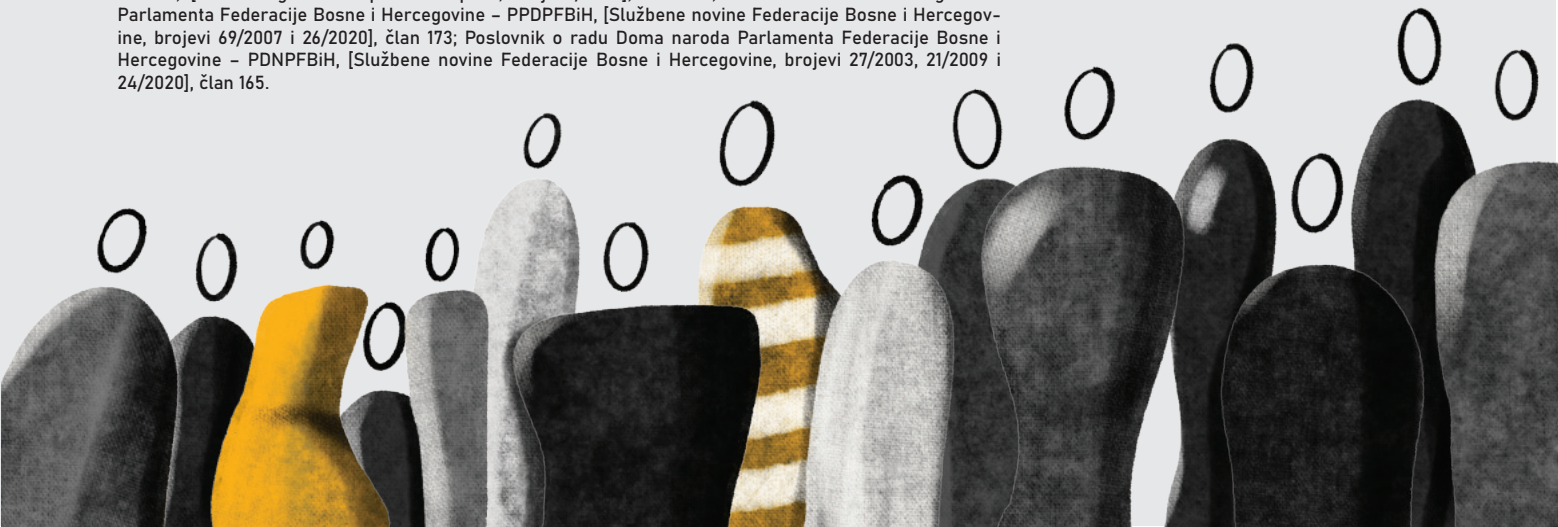
Značajno je to što zakoni kojima se reguliše zaštita životne sredine definišu i učešće građana, odnosno zainteresovane javnosti – što su svakako BLJP u oblasti životne sredine – u određenim postupcima, kao što su postupci procjene uticaja projekata na životnu sredinu ili postupci izdavanja ekoloških dozvola.¹⁶ I organi lokalne samouprave u cijeloj BiH određuju oblike učešća građana u lokalnoj samoupravi, u zavisnosti od lokalne samouprave i njenih propisa. To mogu biti, na primjer, zborovi građana, mjesne zajednice, sati građana u skupštinama, javne rasprave, paneli građana, forumi odgovornosti izabranih zvaničnika i drugi oblici učešća.

U okviru parlamentarnih tijela u BiH predviđene su i javne rasprave kada je riječ o posebno značajnim pitanjima. Na javnim raspravama, pored zainteresovanih organa, naučnih i stručnih institucija, mogu da učestvuju i BLJP i ostali građani i predstavnici različitih organizacija.¹⁷ Ipak, javne rasprave se ne održavaju ni približno dovoljno često, a prijedlozi koje iskazuju BLJP se rijetko usvoje.

¹⁵ Zakon o referendumu i građanskoj inicijativi, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 42/2010 i 46/2010]; Zakon o lokalnoj samoupravi, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 97/2016, 36/2019 i 61/2021]; Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 49/2006 i 51/2009].

¹⁶ ZZŠ, član 39; ZZOFBiH, član 40; ZZŽBD, član 35.

¹⁷ Poslovnik Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine – PDPBiH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 79/2014, 81/2015, 97/2015, 78/2019 i 26/2020], član 114; Poslovnik Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine – PDNPBiH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 58/2014, 88/2015, 96/2015 i 53/2016], član 105; Poslovnik Narodne skupštine Republike Srpske – PNSRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 66/2020], član 197; Poslovnik Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine – PDPFBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 69/2007 i 26/2020], član 173; Poslovnik o radu Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine – PDNPFBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 27/2003, 21/2009 i 24/2020], član 165.

5.2. Nalazi iz intervjuja

Javna podrška

Branitelji i braniteljice ljudskih prava su prijeko potrebna karika između države i građana. Oni „posreduju” između potreba i interesa građana i državnog aparata, prateći, kritikujući i upozoravajući donosioce odluka da se pridržavaju domaćih i međunarodnih zakona i standarda u domenu ljudskih prava i sloboda. Oni svojim aktivnostima, izvještajima, analizama i javnim istupima nastoje doprinijeti demokratičnosti društva i vladavini prava. Stoga je važno da budu javno prepoznati i podržani u svom radu.

Međutim, javna podrška BLJP od strane zvaničnika vlada ili parlamenata u Bosni i Hercegovini ili ne postoji, ili je deklarativna ili je selektivna. Aktivisti/ce ističu kako, s jedne strane, zvaničnici ne žele da budu dovedeni ni u kakvu vezu s ljudima iz nevladinog sektora jer „svi koji malo talasaju automatski su označeni kao izdajnici i nepoželjne osobe, i oni jednostavno ne žele da budu povezani s tim osobama” (**Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika”**), dok drugi kažu kako je njihova podrška „vrlo, vrlo skromna – više incidentna, a ne pravilo” (**Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar**) ili je pak „neutralnog tipa”.

„Kad govorimo o podršci od strane institucija, onda je to vrlo malo i jako neutralno. Recimo, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH ili ombudsmeni imali su vrlo kratka saopštenja, najčešće ako je riječ o održavanju Povorka ili ako je bio neki napad. To je, rekla bih, beznačajno jer je sve generički i jer se ne spominju LGBTI ljudska prava i Povorka, nego generalno podrška. Ono što je bilo eksplicitno i direktno jeste podrška Naše stranke, koja negdje od 2020. godine daje konkretnu i vrlo jasnu podršku Povorki i aktivistima, spremna je sudjelovati i pomoći u procesima koji se dešavaju.”

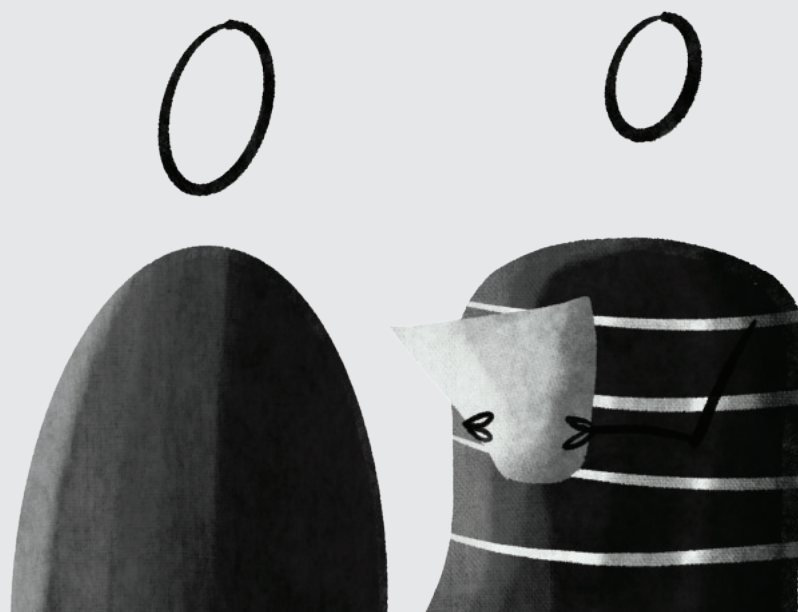
(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

Iz ugla ekoloških aktivista, javna podrška zvaničnika nerijetko je u sprezi s interesima investitora i „veće su šanse da će vas podržati ukoliko želite da zaštitite neko područje nego ako se protivite tome da se nešto izgradi, jer u tom slučaju oni se moraju zamjeriti investitorima. A za to vrijeme, dok se vi bunite, investitor i vlast su najčešće već izgradili međusobne veze kroz proces dobijanja dozvola, najčešće na štetu javnog interesa.” (**Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH**)

Neke od intervjuisanih organizacija su istakle da nikada nisu imale podršku vladajućih struktura, kako na lokalnom tako ni na entitetskom i državnom nivou. „Mislim da nas niko ne podržava upravo zbog tema kojima se bavimo, a to su socijalna pravda, kultura sjećanja, suočavanje s prošlosti, gdje u socijalnu pravdu spadaju i feminizam i borba za LGBT prava. A kad radite na tim temama, vi ste u samom startu okarakterisani kao neprijatelji i izdajice države. I ko god bi nam pružio pomoć ili podršku bio bi sankcionisan i segregiran, što nam je dosta ljudi koji su zaposleni u javnim institucijama i reklo. Neki od njih imaju kredite, neki djecu, a bilo je i profesora na fakultetu koji su nam rekli: 'Pogasite sve telefone, sakrijte ih u torbu', a onda kažu: 'Mi cijenimo vaš rad, super je to što vi radite, ali mi ne smijemo javno da vas podržimo'.”

(Milica Pralica, „Oštra nula”)

„Kada organizujemo komemoracije ili posjete ratnih veterana u manjim sredinama, pozivamo lokalne zvaničnike. Neki daju podršku pojavljivanjem na događaju, neki sugestijama, ili nas upute na druge instance. Sve to varira od mjesta do mjesta. Uglavnom imamo podršku vjerskih zajednica, ali je mnogo lakše raditi s predstavnicima one vjerske zajednice koja je manjina u lokalnoj zajednici. Mnogo su susretljiviji i razumljiviji. Značajna podrška nam je bio dolazak federalnog ministra raseljenih osoba i izbjeglica i njegovog zamjenika na komemoraciju u Mostaru 2020. godine. Deset godina smo pokušavali doći u Mostar i napraviti posjetu veterana svih vojski. Ignorirani smo, spuštale su nam se slušalice, ali smo istrajavali i nakon 10 godina uspjeli.” **(Tamara Zrnović, aktivistica Centra za nenasilnu akciju Sarajevo)**

Selektivnost u pružanju podrške

Skoro svi intervjuisani su mišljenja da postoji selektivnost u pružanju javne podrške, što zavisi od teme kojom se organizacija civilnog društva bavi, pa „sve ono što nije kontroverzno – ako se radi o pravima veterana, boraca, žena i slično – ima podršku, dok druge organizacije, koje se bave nekim drugim pravima, kao što su prava LGBT, pravo na informisanje ili pristup pravdi i institucijama, već nemaju podršku. To smo vidjeli kroz napade na aktiviste ili skupove koji se ne smatraju dijelom nekih tradicionalnih vrijednosti koje se propagiraju.” (Ivana Korajlić, TIBiH)

„Osnovni problem je što među organizacijama civilnog društva ima i onih koje su formirali i vode članovi stranaka, odnosno politički funkcioneri. Evo, u Prijedoru dva udruženja logoraša vode ljudi koji su aktivni političari, odbornici ili, u slučaju udruženja ‘Familija’, potpredsjednica gradske Skupštine. Takva udruženja imaju, kad im je potrebno, svaku vrstu podrške vlasti, bilo da se radi o finansiranju, dobijanju prostorija za rad ili nečemu drugom. Sva udruženja proistekla iz rata su finansirana i osnivaju se kao dio sistema. Ona su direktna produžena ruka vlasti. Organizacije koje ne pripadaju tom spektru se etiketiraju kao izdajnici, kao strani plaćenici. Mi ostali nemamo podršku, iako radimo na pitanjima od opšteg društvenog interesa, kao što je rješavanje pitanja nestalih ili podrška svjedocima suđenja u predmetima ratnih zločina.”

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče”)

Marin Bago iz udruge „Futura” ističe da se u posljednje vrijeme pojavilo mnogo nevladinih organizacija koje su pod kontrolom političkih stranaka „jer odavno su oni skontali da mogu dijeliti sredstva organizacijama civilnog društva koje oni naprave i koje vode njihovi članovi. Uglavnom ne primjećujemo nikakvu potporu organizacijama koje imaju kritičko mišljenje i kritički stav. Mi smo na marginama, nismo dobili ništa od grada ima 15 godina. Od kantona isto. Dakle, ignoriraju nas apsolutno.”

„Selektivnost je toliko jasna i vidljiva da je to strašno. Mislim da, kada generalno govorimo o LGBTI aktivizmu, institucije, predstavnici vlasti, pa čak i nevladin sektor kalkulišu u kontekstu javne podrške. Nekako će se dati podrška za aktivizam u domenu prava žena, Roma, Romkinja i slično, ali kad je u pitanju LGBTI aktivizam, onda se tu pošteno kalkuliše. Gledaju se lični interesi i potencijalni *backlash* koji mogu imati, a ne razmišlja se pritom o tome koliko je teško aktivistima koji se bore za LGBTI ljudska prava.”

(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

Javne osude napada

Ne samo što izostaje javna podrška donosilaca odluka aktivistima i aktivisticama koji rade na specifičnim društveno-političkim temama, kao što su prava manjina, suočavanje s prošlosti, eksploatacija prirodnih resursa ili borba protiv korupcije – nego izostaje i javna osuda napada na branitelje i braniteljice ljudskih prava u BiH. Time se propušta prilika za slanje jasne poruke o neprihvatljivosti nasilja. Zapravo su visoko pozicionirane javne ličnosti, poput predsjednika Republike Srpske, gradonačelnika Banjaluke i gradonačelnice Sarajeva, bile te koje su „pozivale na linč” aktivista ili „davale podršku i priznanja osobama koje nas direktno ugrožavaju na terenu”.

Kad se desio napad na LGBT aktiviste u martu 2023. godine u Banjaluci, „samo tri javne osobe u cijeloj Republici Srpskoj su javno osudile taj napad”, dok su drugi dali podršku napadačima. „Dodik i Stanivuković su bili u fazonu ‘OK, žao nam je što su ljudi dobili batine, ali Banjaluka će da ostane bedem tradicionalnih vrijednosti i tome nema mjesta u našem gradu’.”
(Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika”)

„U martu (2023, prim. aut.) se desio napad na naš prostor, koji se ne bi desio da javni zvaničnici, predsjednik RS i gradonačelnik Banjaluke nisu pozvali, ja ću to reći – na linč. Grubo zvuči, ali je tako bilo, što se vidi iz medijskih naslova. I iako predsjednik RS nije direktno rekao ime naše organizacije, rekao je ‘onaj prostor u kojem se provode LGBT aktivnosti’ i mi smo zbog toga bili zatvoreni radi svoje sigurnosti mjesec dana, mjesec i po. Morali smo raditi na novim protokolima sigurnosti i trebalo nam je vremena da izmjerimo šta se dešava u društvu da bismo ponovo počeli raditi.”

(Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”)

„Ako i osude napade, to je ‘patka’, pro forma. Umjesto da sprovedu istragu, oni nasilje relativiziraju, umanjuju. Ako bi se takvo nešto desilo njima, onda bi to bila pompa, a ako se desi nama, onda je to okršaj koji je trajao samo 45 sekundi, onda to nije ništa.”

(Dražan Crnomat, BASOC – Banjalučki socijalni centar)

„Prošle godine (2022, prim. aut.) smo imali izuzetno ozbiljan verbalni i fizički napad na novinare od strane visoko pozicioniranog policijskog službenika. Veliki broj predstavnika vlasti je javno osudio napad i izrazio eksplicitnu podršku novinarima CIN-a i novinarima generalno. Iako je napadač blizak političkim strukturama, imali su jasan stav da je napad na novinare neprihvatljiv. Podršku su pružali i policajci pod čijom smo zaštitom bili kao organizacija i kao novinari pojedinačno. S druge strane, Federalna uprava policije nas je izložila neprijatnim situacijama u kojima su doveli naš integritet u pitanje kako bi zaštitili kolegu. Tako najčešće prolaze zaštitnici ljudskih prava – sistem uvijek štiti svoje predstavnike na štetu zaštite ljudskih prava.”

(Leila Bičakčić, direktorica Centra za istraživačko novinarstvo)

„Kad sam imao najviše prijetnji od Antidejtona i portala Bosnjaci.net, njima je gradonačelnica Sarajeva uručila zlatnike kao priznanja. Dakle, ne samo da nam ne daju podršku nego daju podršku nečemu što nas direktno ugrožava na terenu.”

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče”)

Diskreditovanje i zastrašivanje

Donosioci odluka i osobe koje obnašaju javne funkcije nerijetko stoje iza pokušaja diskreditovanja rada branitelja i braniteljica ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. „Konkretno mislim na SDA, koja proziva rad Sarajevskog otvorenog centra i način na koji radimo, traže da se zabrane događaji koje organizujemo, pozivaju na sankcionisanje ljudi koji nam, na primjer, omoguće prostor. I to ne dolazi samo od političara nego i od određenih grupa koje se mogu opisati kao ekstremističke. I onda, ako ne govori neko iz stranke, ako oni ne progovore, progovori neko iz tih organizacija, koje su, kako bi se na engleskom reklo, njihov *mouthpiece*, njihov megafon.” (Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar)

U pokušajima da se obezvrijedi ili umanjí značaj rada organizacija civilnog društva i aktivista najčešće se koriste kvalifikacije poput „strani plaćenici”, „špijuni”, „izdajnici”, koje dugoročno mogu ostaviti posljedice kako na profesionalni tako i na privatni život i ugled BLJP. „To je stalno prisutno. Malo popusti, ali je stalno prisutno. Milorad Dodik i ljudi oko njega prednjače u toj vrsti prozivki nevladinih organizacija ili bilo koga ko kritikuje rad vlasti. I to je prisutno otkako je došao na vlast. A njega dalje prate osobe iz njegovog uskog kruga, uključujući njegovu kćerku i ljude iz njegove stranke, i to se prenosi na društvene mreže. Ali i dalje su prisutni i javni napadi u izjavama za medije i na pres-konferencijama.”

(Ivana Korajlić, Transparency International BiH)

„Kad su se desili napadi na LGBT aktiviste u Banjaluci, mi smo tvitali. Osudili smo te napade i kampanju koja je krenula tih dana protiv LGBT osoba. I onda su urednici određenih portala, novinari, zatim kćerka predsjednika Republike i urednici javnih servisa dijelili taj naš tvit i pozivali na otvoreni linč – kada nas vide u gradu, da nas treba tući. Stvarno se tada nismo osjećali sigurno, ni mi ni članovi naših porodica, jer vi nikada ne znate da li će vas napasti taksista, neko u prodavnici, dok šetate psa, ili dok sjedite u gradu i pijete kafu.”

(Milica Pralica, „Oštra nula”)

„Mi smo lično bili izloženi diskreditiranju, targetiranju, obilježavanju nas kao stranih plaćenika, kao neprijatelja Republike Srpske, čak smo se našli i na listi organizacija koje su u jednoj zvaničnoj publikaciji navedeni kao rušiocí Republike Srpske. Ta publikacija je objavljena pod pokroviteljstvom SNSD (Savez nezavisnih socijaldemokrata) i ona je dugo stajala na njihovoj zvaničnoj internet stranici. Našeg urednika je otvoreno prozivao predsjednik Republike Srpske, čak ga je optužio da je sam sebi oštetió automobil.”

(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

„I te kako su nas stigmatizovali, i to je sistemski išlo, i to od strane najviših funkcionera, poput tadašnjeg predsjednika, premijera. A ako ide od njih, ide i od svih ispod. To je poltronska mreža koja je napravljena tako da ovi ispod po *difoltu* samo kopiraju njihovu priču – to je ta ista matrica. Od strane najviših dužnosnika dolazile su raznorazne kvalifikacije koje su stvarale jako negativan ton i sliku u javnosti o nama. Iznošene su laži i neistine koje vi nemate priliku da demantujete putem istih onih medija odakle ih oni plasiraju, a prije svega mislim na javni servis. Nikada nisam bio u prilici da javni servis od mene traži izjavu, pa makar je kasnije i isjekli. Demantije smo im slali, ali ih nisu objavljivali.”

(Ozren Perduv, građanska inicijativa „Pravda za Davida”, Pokret pravde)

Edin Ramulić je u više navrata bio meta kampanja u kojima je etiketiran nekad kao „ekstremni Bošnjak”, a nekad kao „velikosrpski redar”. „I to su bile kampanje sistema, u kojima su učestvovali i neke poznate, ali i opasne osobe, poput Muderisa Halilovića, koji je vrlo uticajan u selefijskim krugovima. I tad sam osjetio najveću opasnost, od tih ljudi koji su vjerski fanatici. Dok putuješ, možeš imati razne neugodnosti. Tu sam osjetio stvarno uznemirenost. Prijavio sam policiji sve te prijetnje na društvenim mrežama, ali policija nije našla povod da nešto preduzme, jer to na društvenim mrežama još nije regulisano.”

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče”)

Ostale izjave intervjuisanih koje se odnose na ovaj standard pogledajte u Dodatku na strani 62.

5.3. Opšta analiza standarda 6: Ukidanje svih oblika odmazde

6. UKIDANJE SVIH OBLIKA ODMAZDE

Države se moraju „suzdržati od bilo kakvih oblika zastrašivanja ili odmazda i osigurati adekvatnu zaštitu onih koji sarađuju, sarađivali su ili nastoje sarađivati s međunarodnim institucijama, uključujući članove njihovih porodica i saradnike.” UN „snažno osuđuje činove odmazde i nasilja prema braniteljima i braniteljicama ljudskih prava zbog njihovog zagovaranja, izvještavanja i traženja informacija o kršenjima i povredama ljudskih prava.” Dalje, UN osuđuje „sve postupke zastrašivanja i odmazde državnih i drugih aktera [...] protiv branitelja i braniteljica ljudskih prava i njihovih zakonskih zastupnika, saradnika, članova porodice, i poziva sve države da omoguće primjenu prava na saradnju s međunarodnim tijelima.” Parlamentarna skupština Savjeta Evrope poziva države da se „suzdrže od bilo kakvog oblika zastrašivanja i odmazde protiv branitelja i braniteljica ljudskih prava, a pogotovo od fizičkih napada, arbitrarnih hapšenja i sudskih ili administrativnih uznemiravanja.”¹⁸

Ustavi i zakoni u BiH propisuju da svi građani *de iure* uživaju istu pravnu zaštitu, odnosno propisuju zabranu svake diskriminacije, pa tako i BLJP uživaju zaštitu iz svih zakona na ravnopravnoj osnovi sa ostalim građanima.¹⁹

S tim u vezi, ubistva, teške tjelesne povrede, ugrožavanje sigurnosti, zlostavljanje, mučenje, prijetnje i napadi koji se mogu desiti BLJP regulisani su i kažnjivi prema kaznenim propisima, krivičnim zakonima i zakonima kojima se uređuje javni red i mir. Dakle, odmazde protiv BLJP bi trebalo da se procesuiraju.²⁰

Međutim, i pored zakonskih zabrana, određeni predstavnici vlasti na izvršnom i zakonodonsilačkom nivou zastrašuju BLJP i na njih vrše pritisak.

¹⁸ RD, page 17.

¹⁹ Ustav RS, član 10; Ustav FBiH, član II/A/2/d; Ustav BiH, article II/4; i ostali.

²⁰ Krivični zakon Bosne i Hercegovine – KZBiH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021 i 31/2023], članovi 145–151 i 190–190a; Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine – KZFBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 36/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023], članovi 166–193; Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – KZBD, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 19/2020], članovi 163–190a; Krivični zakonik Republike Srpske – KZRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021], članovi 124–164; Zakon o javnom redu i miru, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 11/2015 i 58/2019], članovi 8, 11–12; Zakon o javnom redu i miru, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi 2/2009 i 14/2010], članovi 5, 7, 9; Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira, [Službene novine Kantona Sarajevo, brojevi 18/2007, 7/2008 i 34/2020], član 8; i ostali.

5.4. Nalazi iz intervjua

Ovaj se standard odnosi na sve oblike odmazde, zastrašivanja, pritisaka, kampanja klevetanja i sve negativne radnje sa ciljem **namjernog nanošenja štete** braniteljima i braniteljicama ljudskih prava, bilo od strane državnih ili nedržavnih aktera. Država i njeni akteri, to jest ljudi na pozicijama odlučivanja i moći, imaju na raspolaganju čitav dijapazon mjera i mehanizama koje mogu iskoristiti ukoliko žele učutkati ili omalovažiti aktiviste – od vanrednih poreskih kontrola i podizanja neutemeljenih tužbi do korištenja javnog prostora i medija za diskreditovanje rada branitelja i braniteljica ljudskih prava, pozivajući se pri tome na zaštitu nacionalnih interesa, javne bezbjednosti ili tradicionalnih vrijednosti. Neke od ovih mjera iskusili su BLJP koje smo intervjuisali.

Prekršajne i krivične prijave i prijetnje tužbama protiv BLJP

Ozren Perduv je, kao aktivista građanske inicijative „Pravda za Davida”, kojoj su vlasti Republike Srpske branile da organizuje javna okupljanja, dobio više desetina prekršajnih i krivičnih prijava, koje su oborene na sudu, ali su ostavile traga na Ozrenovo fizičko i mentalno zdravlje.

„U pitanju su bili postupci vezani za navodno remećenje javnog reda i mira, navodne prekršaje Zakona o javnom okupljanju, prekršaje vezane za zakone o zaštiti od zaraznih bolesti za vrijeme pandemije virusa korona. Sve je to korišteno kako bi se obračunavali s nama, zastrašivali nas, ugušili naš rad. Vodio sam evidenciju i arhivirao sve te postupke. Želio sam da danas-sutra, upravo zbog ovakvih razgovora i zbog nas samih, sačuvam to sve. I bukvalno sve je to palo na sudu i mi smo oslobođeni bilo kakve odgovornosti. Iza mene su i brojni informativni razgovori na koje sam pozivan od strane osoba u policijskim uniformama. Na njih sam se uredno odazivao i gubio i po nekoliko sati svog vremena. Stres koji sam prošao i doživio uticao je na moje i fizičko i mentalno zdravlje, koliko god se trudio da ostanem pribran i hladne glave.” (Ozren Perduv, građanska inicijativa „Pravda za Davida”, Pokret pravde)

„Jesmo imali prijetnje tužbama, ali se od njih uglavnom odustajalo. U svakom slučaju, to su neke standardne situacije. Nekom ne odgovara kada mi nešto objavimo i onda idu s prijetnjama tužbom.“
(Ivana Korajlić, TIBiH)

„Kad radimo istraživačke priče o kriminalu, korupciji i tako dalje, tad dobivamo tužbe za klevetu. Dosad niti jednu nismo izgubili. Sudski postupak, doduše, traje po pet–šest godina. Suština je da ja nikad ne bih objavila ništa za što nemam papir ili što nije u interesu javnosti. Ja se toga držim i objavila bih ne znam da mi je ko iz familije u pitanju. Jednostavno sam takva, želim da budemo u službi istine i gotovo.“

(Štefica Galić, aktivistica i glavna urednica portala Tacno.net)

Centar za istraživačko novinarstvo se suočio s praćenjem i prisluškivanjem ne samo kancelarijskih već i privatnih telefona zaposlenih. „Dobijali smo informacije o ozbiljnom praćenju kada smo radili istraživanje o radu sudskih vještaka, s fokusom na vještačenje građevinskog zemljišta.

Iz bankarskog sektora smo dobili informaciju da se, zbog nekih naših istraživanja i priča koje smo objavili, vrše dodatne provjere naših bankovnih računa. Slična je situacija bila i nakon prošlogodišnjeg napada visoko pozicioniranog policijskog službenika na uposlenike CIN-a. Iz FUP-a smo dobili prijateljsko upozorenje da se naša kancelarija, ali i privatni telefoni, prisluškuju. Sumnjali smo na to, ali nije prijatno kada se to potvrdi.“

(Leila Bičakčić, direktorica Centra za istraživačko novinarstvo)

Poreske kontrole

Više organizacija suočilo se i s vanrednim poreskim kontrolama.

„Jesmo. Imali smo vanrednu poresku kontrolu, ali je teško sad procijeniti da li smo mi bili izdvojeni u odnosu na ostale organizacije. Ali desila se i obuhvatala je samo jedan broj nevladinih organizacija.“
(Ivana Korajlić, TIBiH)

„Nedavno smo imali poresku kontrolu i to povezujemo sa najavljenim Zakonom o nevladinim organizacijama kao stranim agentima u RS, zato što je jasno da se na taj način pokušavaju stigmatizovati i targetirati organizacije koje su kritične prema radu vlasti. Poreski inspektori su mjesecima ‘češljali’ našu dokumentaciju u potrazi za nečim i nisu ništa našli što je iole značajno.“
(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

Poresku inspekciju po prijavi imao je i Aarhus centar u Sarajevu, ali i jedno udruženje koje je član Koalicije za zaštitu rijeka, „kod koga je isto tako došla poreska i gdje je zapravo utvrđena kazna preko 100.000 KM, s tim da je to sad na žalbenom postupku, pa ne znamo kakav će ishod biti. Ali vjerujemo, zapravo, da su taj dolazak i kontrola vršeni ne po redovnom postupku, nego upravo zbog tog našeg javnog izražavanja mišljenja.“ **(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)**

„Često su nam slali porezne inspekcije, koje su se lažno predstavljale kao redovne kontrole. Međutim, to nije bila redovna kontrola. Dolazili su po nečijem nalogu. Ta njihova zapažanja tokom poreskih kontrola niti se slažu sa zakonima niti sa mišljenjima Ministarstva finansija, revizora, poreznih agencija. Ili nam izuzmu svu dokumentaciju u zadnjih pet godina, a ne uzmu ugovore o djelu. Pa nas onda optuže samo za te ugovore. Pa dođe inspektor, koji na naše pitanje „Pa kako se radi ako nije ovako?“ odgovara sa „Ne znam“ i onda nam isti ti pišu kaznu. To nam onda kasnije oduzima dosta energije i živaca jer mi moramo pisati žalbe, tužbe, moramo ih tužiti. Dakle, zaista jedna represija, koja nam zasigurno oduzima 30% energije i vremena.“
(Marin Bago, Udruga za unapređenje kvalitete življenja „Futura”)

SLAPP tužbe

SLAPP (Strategic Lawsuits Against Public Participation) – strateške tužbe protiv djelovanja javnosti, iako novijeg datuma, brzo su se odomaćile u Bosni i Hercegovini. Ove tužbe, iza kojih stoje politički i ekonomski moćnici, koriste se kao alati da se učutkaju, zastraše i obeshrabre novinari i aktivisti koji ukazuju na nezakonite ili kriminalne radnje te ih propituju i kritikuju. Među zemljama Zapadnog Balkana Bosna i Hercegovina se po broju SLAPP tužbi (43) nalazi odmah iza Hrvatske, koja ima 54 ovakve tužbe.²¹ Jedno od njihovih obilježja jeste i to što oni kojih ih pokreću imaju kako resurse za plaćanje advokata tako i vrijeme, za razliku od tuženih, koje ovakve tužbe iscrpljuju u svakom pogledu.

„Protiv mene je podignuta jedna tužba za klevetu, protiv moje kolegice Sare su podignute dvije tužbe za klevetu. Nakon tih tužbi dobili smo nove opomene pred tužbe za klevetu zbog organizovanja izložbe fotografija Kasindolske rijeke. Izložbu smo odlučile da organizujemo kao odgovor na tri tužbe, po principu ‘neka fotografije govore umjesto nas’. Cilj je bio prikazati kako je kanjon Kasindolske rijeke izgledao prije radova i kako izgleda nakon njih. Međutim, i poslije toga smo dobile opomene pred tužbe za klevetu, u kojim se zahtijeva da se uzdržimo od aktivnosti koje su usmjerene na ugrožavanje poslovne aktivnosti investitora, te da navedene opomene shvatimo krajnje ozbiljno ili će oni biti prinuđeni da se koriste svim pravno raspoloživim sredstvima protiv nas. Zamislite da pričate o nelegalnim radovima investitora, koji su izvođeni bez građevinske dozvole ili važećih ekoloških dozvola, o čemu postoje i inspeksijski zapisnici i rješenja, i onda primite opomene sa ovakvim prijetećim tonom.”

(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)

²¹ <https://autonomija.info/slapp-tuzbe-alat-u-borbi-protiv-demokratije/>

„U našem kontekstu je teško odlučiti šta je tužba za klevetu, a šta SLAPP. Radili smo priču o kompaniji bliskoj jednoj od vladajućih stranaka. Odbili su govoriti za nas dok smo radili priču i odmah su najavili tužbu, koja se razvlači dvije godine zbog izbora mjesne nadležnosti sudova. Firma je bliska vladajućoj političkoj partiji, pa bira mjesnu nadležnost koja odgovara političkoj situaciji. Ova praksa je sve češća: ne odgovaraju tokom istraživanja, već preko demantija žele ispričati svoju stranu priče. Postoji jedna presuda po kojoj je jedan urednik osuđen za neobjavlivanje demantija po Zakonu o obligacionim odnosima. Ova sporna praksa može postati ozbiljan problem.” (Leila Bičakčić, direktorica Centra za istraživačko novinarstvo)

„Imali smo tužbe koje možda po prirodi spadaju u kategoriju SLAPP tužbi. Ne sjećam se koje tačno godine je podnesena, ali je nedavno, 2022. godine, spor riješen u našu korist. Desilo se to nakon što smo objavili tekst o Nikoli Špiriću, jednom od političkih lidera u Republici Srpskoj, koji je dugo godina dio vlasti i koji posjeduje stan u Beču. Međutim, sredstva kojima je kupio taj stan nisu podlijegala nikakvoj kontroli – ne zna se porijeklo tih sredstava. Nakon objave tog teksta, on je podnio tužbu protiv nas. Sudski postupak je dugo trajao. Na jednom suđenju naš urednik je rekao da su i drugi portali prenijeli tu vijest, a Nikola Špirić je rekao: ‘Ja sam htio da tužim BUKU.’” (Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

Odbijanje javnih institucija da sarađuju

„Kad smo se prijavljivali za neke radne grupe ili komisije koje su radile na pitanjima korupcije, što je naše usko polje djelovanja i gdje smo jedina organizacija koja se praktično time bavi, nismo mogli proći u te radne grupe. Malo je drugačija situacija na drugim nivoima – na državnom, čak i na federalnom i kantonalnom – nego u Republici Srpskoj. Ovdje je sve mnogo zatvorenije. U RS su u jednom trenutku svi prestali da sarađuju, a onda je ta saradnja svedena na to hoće li se pojaviti na nekom događaju koji mi organizujemo ili neće. U suštini, zavisi i od teme, ali postoji i taj generalni obrazac na nivou entiteta gdje kod nekih koji bi i sarađivali postoji bojazan da će biti kritikovani zato što su sarađivali s nama.”

(Ivana Korajlić, TIBiH)

„U Federaciji BiH imamo neku vrstu odbijanja saradnje drugog tipa. Na primjer, komentar lica iz Zapadne Hercegovine: ‘Šta vi iz Republike Srpske imate da brinete o Zapadnoj Hercegovini’. Ne znam kako bih to nazvao.” **(Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu)**

Fondacija „CURE” se susrela sa „suptilnijim” načinom prekida saradnje kada im je direktor Bosanskog kulturnog centra (BKC) za korištenje prostora ovog centra, umjesto do tada uobičajenih tržišnih cijena za zakup, zatražio nevjerovatnih 12.000 KM „jer smo otvoreno podržali održavanje Bh. povorke ponosa”.

„Mi smo to isto vidjele kao pritisak. Nije želio da nas odbije da ga mi ne bismo prozvale, da ja sad ne bih rekla ‘Odbijeni smo zbog toga što podržavamo LGBTI populaciju’, nego je tako lijepo sročio odgovor da zbog silnih troškova i poskupljenja, zbog kovida i slično, mora dići cijenu. I odjednom je nešto što si plaćao 4000 KM za četiri dana sad 12.000 KM za manje od tri i po dana.”

(Jadranka Miličević, Fondacija „CURE”)

„Nismo više poželjni u Savjetu za djecu Republike Srpske, to znamo već neko vrijeme. Iz razloga što je naša saradnica, koja je u to vrijeme bila u Savjetu, insistirala na saradnji sa Federacijom Bosne i Hercegovine, na tome da se otkoči taj proces saradnje i da se zajedno donose dokumenti koji bi bili na nacionalnom nivou.” **(Tanja Boromisa, „Zdravo da ste”)**

„Institucije Republike Srpske godinama odbijaju saradnju, posebno Geodetski zavod u RS, koji je zadužen za zemljišne knjige. To je u potpunosti zatvorena institucija. Nakon pisanja o pojedinim pravosudnim funkcionerima, zabranjen nam je pristup bilo kakvim dokumentima u posjedu Općinskog suda u Sarajevu. Zabranjeno je izdavanje ZK izvadaka, iako se radi o komercijalnoj djelatnosti. To je direktno onemogućavanje pristupa informacijama. Nekada službenici institucija odbijaju ovakav način djelovanja, pa nam je jedna osoba omogućila pristup zemljišnim knjigama ‘na mala vrata’. Predstavnici sistema nekada koriste svoje ovlasti u našu korist.”

(Leila Bičakčić, direktorica Centra za istraživačko novinarstvo)

Sloboda da se javno govori i djeluje / Strah od odmazde

Neki od intervjuisanih branitelja i braniteljica ljudskih prava su nam rekli da nisu u potpunosti slobodni da javno i kritički govore i djeluju. „Brinem se zbog toga, ali ne sputavam se da iznosim kritike. No nastojim da ne dajem osnovu za tužbu i do sada nisam ni imao tužbi. Ali nakon ovog zakona kojim se kriminalizuje kleveta, moraću biti mnogo oprezniji, jer nisam u prilici da me neko utužava, mada do sada nikada nikome nisam morao da platim kaznu, do sada niko nije utvrdio da sam iznio neistinu.“ (Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče“)

Kod nekih je prisutna bojazan za njima bliske osobe, koje bi mogle „ispaštati“ zbog njihovog javnog djelovanja i govorenja. „Nakon što smo prijateljica i ja organizovale protest zato što nismo imale uredno vodosnabdijevanje, gdje je, zapravo, čitava lokalna zajednica bila na nogama, jer ljudi po osam sati dnevno nisu imali vodu, meni je sestra došla i rekla: ‘Ti ćeš uništiti ovu porodicu’. Rekla je to iz straha da će zbog mojih aktivnosti oni iskoristiti tu svoju prinudu kojom raspolažu i na neki način nanijeti štetu našoj porodici, jer su moji roditelji privatnici. Oni mogu poslati inspekciju, imaju mehanizme kako da vas učutkaju, tako da me je strah za meni bliske ljude i kako će se to odraziti na njih.“ (Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)

„Jesmo, u strahu smo, pogotovo ako dođe do izmjene Zakona o NVO. Tada ćemo biti totalno limitirani, kontrolisaće se donacije, kao i osobe koje rade na projektima, i to bi moglo da utiče na tu neku našu autonomiju i slobodu. A trenutno ne mogu reći da smo baš slobodni da lajemo okolo, tako ću to nazvati, ali još uvijek nismo imali problema. Kad pišemo saopštenja, pazimo na riječi da ne bismo privukli puno pažnje, s jedne strane, a s druge strane mislim da su naše teme i oblasti kojima se bavimo ispod radara lokalnim i vladajućim strukturama, što bi se opet promijenilo ako bi došao Zakon.“ (Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO“)

Ostale izjave intervjuisanih koje se odnose na ovaj standard pogledajte u Dodatku na strani 62.

5.5. Opšta analiza standarda 9: Osiguravanje slobodnog pristupa medijima i izbora medija

9. OSIGURAVANJE SLOBODNOG PRISTUPA MEDIJIMA I IZBORA MEDIJA

Države moraju osigurati da branitelji i braniteljice ljudskih prava imaju „pristup informacionim tehnologijama i medijima po sopstvenom izboru te da ih mogu koristiti, uključujući radio, televiziju i internet.” Ovo „treba promovisati i olakšati na nacionalnom nivou [...] kao sastavni dio uživanja osnovnih prava na slobodu mišljenja i izražavanja.” Države su dužne suzdržati se od ometanja pristupa medijima i njihovog korištenja.²²

Prava i obaveze medija u BiH nisu uređeni na pravno zadovoljavajući način, niti je medijsko pravo u BiH usaglašeno s međunarodnim i evropskim standardima. Razlog je to što ne postoji jedinstven i sveobuhvatan zakon o medijima i/ili informisanju, te se dijelovi medijskog prava nalaze u zakonima o komunikacijama, zaštiti od klevete, slobodi pristupa informacijama, javnim radio-televizijskim sistemima, izborima i sl.²³

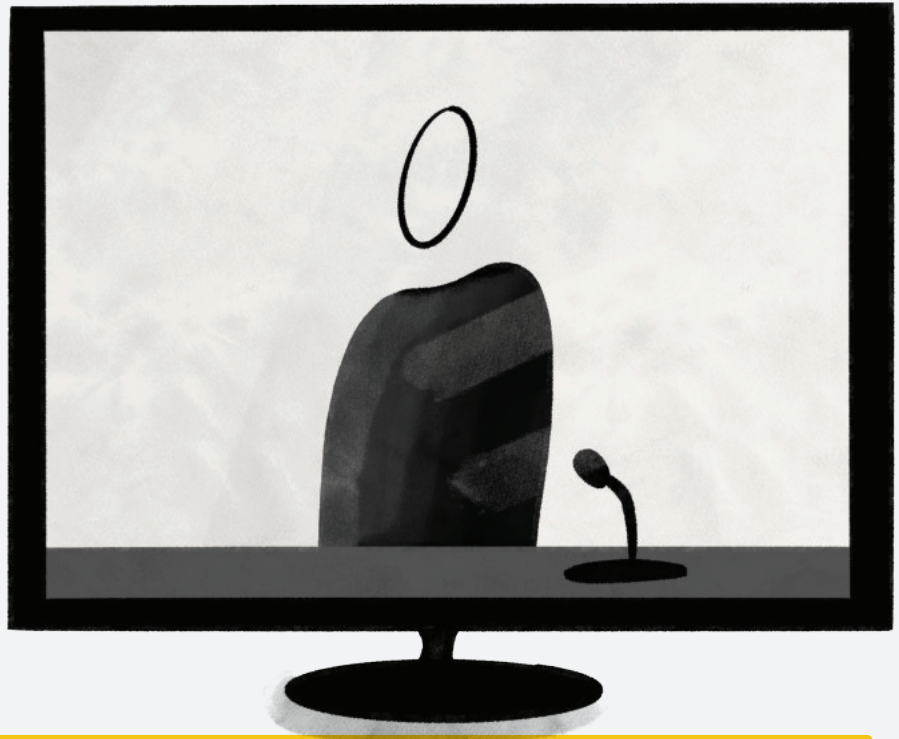
Javne vlasti ne zabranjuju osnivanje nezavisnih medijskih servisa, ali je primjetno kako u Republici Srpskoj branitelji i braniteljice teško mogu doći do pravilnog reprezentovanja u javnim medijskim servisima i često su na udaru istih. Takođe, prisutan je trend pritisaka i napada na novinare koji dolaze od strane nosilaca vlasti, ali i pritisak i verbalni napadi na novinare BLJP koji se bave specifičnim temama kao što su LGBT+ prava, prava izbjeglica i migranata, kultura sjećanja i sl.

²² RD, page 23.

²³ Zakon o komunikacijama, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12]; Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 37/2001], član 10; Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 59/2002, 19/2003 i 73/2005], član 9; Zakon o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 78/2005, 35/2009, 32/2010, 51/2015 i 25/2016]; i ostali.

U pogledu slobodnog pristupa informacijama, postoje različiti zakoni na nivou RS, FBiH i BiH²⁴, koji su donekle harmonizovani, ali zbog loše prakse i odnosa određenih institucija nije rijedak slučaj da se informacije ne dostave, ili da institucije izbjegavaju odgovore na određena pitanja.

Takođe, pristup određenim informacijama, poput onih o ekološkim pitanjima, propisan je i drugim zakonima, kao što su zakoni o zaštiti životne sredine.²⁵

24 Zakon o slobodi pristupa informacijama, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 20/2001]; Zakon o slobodi pristupa informacijama, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 32/2001 i 48/2011]; Zakon o slobodi pristupa informacijama, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 61/2023].

25 Zakon o zaštiti životne sredine – ZZŠ, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 71/2012, 79/2015 i 70/2020], članovi 34–38; Zakon o zaštiti okoliša – ZZOFBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 15/2021], članovi 36–42; Zakon o zaštiti životnog okoliša – ZZŽOBD, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi: 24/2004, 1/2005 i 19/2007 i 09/2009], članovi 32–36.

5.6. Nalazi iz intervjuja

Mediji su važan kanal preko kojeg organizacije civilnog društva informišu javnost o svom radu, o problemima, rješenjima za koja se zalažu te društvenim promjenama koje zagovaraju. Mediji, kao posrednici u informisanju, igraju ključnu ulogu u formiranju stavova građana i građanki, a naročito značajnu odgovornost imaju tri javna servisa koja imamo u Bosni i Hercegovini. Javni servisi bi trebalo da budu dostupni svima, da predvode u izvještavanju, promociji i zagovaranju ljudskih prava i sloboda, kao i da pridonose transparentnosti i odgovornosti državnih institucija konfrontirajući ih s upitima građana, istraživanjima, preporukama i zahtjevima civilnog društva.

Sudeći prema izjavama intervjuisanih aktivista i aktivistica u BiH, pristup javnim servisima je ograničen. Tačnije, jedan od njih tri u BiH – Radio televizija Republike Srpske (RTRS), skoro je u potpunosti nedostupan braniteljima i braniteljicama ljudskih prava. Zabrinjava i to što su mnogi od intervjuisanih u posljednje tri i po godine bili meta hakerskih napada.

Pristup javnim servisima

„Novinari javnog servisa RTRS nas ne kontaktiraju. To je simptomatično. Dosta smo prisutni u medijima, nas jako često drugi zovu za izjave, za mišljenja, za gostovanje u emisijama, ali ne znam i ne pamtim da smo ikad bili na RTRS-u. Naši urednici redovno gostuju u programima javnih servisa FBiH i BiH.”

(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

„Mislim da na javnom servisu jednostavno nema mjesta za nas. Dijelom iz straha, jer ne znaju šta ćemo reći, pogotovo kad su u pitanju društvene aktivnosti, okrugli stolovi, promocije knjiga, filmovi. To je njima ovako malo zastrašujuće, ne znaju šta da očekuju. I da, često nam sijeku goste iz Sarajeva. To je bio slučaj sa RTRS-om i Grafit jam-om. Svi su bili snimljeni, ali izjave gostiju iz Sarajeva nisu puštene.”

(Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”)

„Ne mogu reći da mi mediji nisu dostupni, no problem je u tome što oni neselektivno svakome daju prostor. Ako meni neko prijeti, taj neko će dobiti isti prostor kao i ja. Na primjer, Antidejton. Oni prijete, psuju i nanose nam ogromnu štetu, i nastupaju s tih desničarskih i militantnih pozicija, ali dobijaju isti prostor. Neki mediji prosto daju prevelik prostor politikama koje su veoma štetne, forsiraju govor mržnje, čak ga bukvalno i proizvode. Ja sam napravio selekciju i nekim medijima više ne dajem izjave zbog načina izvještavanja o Bijelim trakama, zbog sadržaja koje plasiraju i dugoročne štete koju nanose.”

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče”)

„U suštini, javni medijski servis nam je samo jednom došao na pres-konferenciju, i to na samom početku, kad vjerovatno nisu bili svjesni šta radimo, s tim da taj prilog nikad nisu emitovali. Mi, dakle, nemamo pristup glavnom servisu u Republici Srpskoj i to nam u velikoj mjeri onemogućava da postignemo cilj izlaska u medije, a nama je prije svega cilj mobilizacija ljudi u lokalnoj zajednici i u entitetu na nivou koga se donose odluke koje su vezane za naš slučaj. Tako da vi, zapravo, nemate pristupa glavnom resursu da ostvarite cilj koji želite. U Federaciji je drugačija situacija. Tu smo imali, da kažem, dosta poziva.“
(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)

„Ja bih rekla da je zadovoljavajući pristup javnim servisima. Iz godine u godinu je to sve nekako bolje. Većina medija razumije šta je Povorka i potrebu da, kad se Povorka dešava, iz različitih perspektiva izvijesti o njoj.“
(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

„Interesantno je da imamo podršku od strane BHT-a i Federalne televizije. Oni su nebrojeno mnogo puta tražili od nas izjave, pozivali nas u emisije, pravili specijalne i dokumentarne emisije, dok, s druge strane, RTRS iz Republike Srpske, gdje mi i djelujemo, gdje živimo i radimo, gdje se to sve i desilo – od njih apsolutno nemamo nikakvu podršku. I ne samo da nemamo podršku nego imamo i napade od strane njih. BHT i Federalna TV uvijek se odazovu našim pozivima. Kada imamo neko suđenje, uvijek se interesuju šta je bilo, dok RTRS to apsolutno ni na koji način ne prati.“
(Ozren Perduv, građanska inicijativa „Pravda za Davida“, Pokret pravde)

„Ovo što mi imamo nisu javni servisi. To jesu televizije koje se plaćaju javnim novcem, ali su pod političkim uticajima i ne proizvode sadržaj na način kako se to očekuje od javnih servisa. Čini se da BHT, prema sadržaju vijesti koje objavljuju, nije u potpunosti zarobljen, dok se za FTV čini da je pod većim uticajima, a najgora je situacija na RTRS-u, koji je podređen jednom čovjeku odnosno političkoj partiji. Građani su izgubili taj servis. Nas ne pozivaju u program, iako je bilo priča o zločinima nad Srbima, dok FTV i BHT redovno koriste našu ekspertizu i zovu nas da komentarišemo teme kojima se bavimo.“
(Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine)

„Od strane medijskih kuća imali smo jedan poziv od strane novinara na cenzuru, a to je da ne pričamo o političkim stvarima, nego o životnoj sredini. Lično sam ranije bio cenzurisani od strane javnog servisa RTRS zbog pokazivanja majice 'Park je naš' i zbog pokazivanja majice 'Pravda za Davida'. Tada mi nisu dali da dam intervju u majici 'Pravda za Davida'. Morao sam je skinuti i obući duks. I od tog događaja oni više ne uzimaju izjave od mene.“ **(Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu)**

„Javni servisi nas često pozivaju i traže izjave. Uglavnom je to BHT, FTV malo manje. RTRS nas je samo jednom kontaktirao, i to u predizbornoj kampanji zbog naše priče o opozicionom kandidatu Mirku Šaroviću. To je bio prvi i jedini put kada je RTRS došao da intervjuiše autora priče. Ovdje bih pomenula i jednu neugodnu situaciju koju smo imali sa N1 televizijom. Inače su objavljivali sve što smo radili, ali su nakon istraživačkog teksta o Fahrudinu Radončiću iz Luksemburga dobili nalog da prekinu saradnju s nama. Dugo smo bili na njihovoj crnoj listi, ali su počeli sporadično ponovo objavljivati naše priče. Postoje biznis interesi koji sprečavaju da se aktuelnosti objavljuju transparentno. Problem medija je što se ne odmiču od dnevopolitičkih dešavanja. Malo se posvećuju kreiranju tema, odnosno iniciranju društvenih debata. Nikako da nađu prostor da kreiraju narative i uglavnom su reaktivni. Politička afilijacija medija se više i ne krije.” (Leila Bičakčić, direktorica Centra za istraživačko novinarstvo)

„U posljednje tri godine nas nisu zvali sa RTRS-a da gostujemo. Čak i kada zovu kolege iz drugih organizacija, pozovu ih da budu ‘glineni golubovi’ u studiju. U saradnji sa RTRS-om smo radili nagradu ‘Srđan Aleksić’, pa smo imali moralnu dilemu o ovoj saradnji. Radi se o nagradi koja nagrađuje profesionalne novinare, pa nam se činilo nemoralnim raditi sa ovakvim javnim servisom. Često gostujemo na BHT-u jer im uglavnom nedostaje sagovornika iz Banjaluke, a slična je situacija i sa Federalnom – pokušavaju doći do organizacija civilnog društva koje daju drugačiju perspektivu. Ne znam kako sa RTRS-om obezbijedi tu drugu stranu priče.”

(Aleksandar Žolja, Helsinški parlament građana Banja Luka)

Hakerski napadi

„Konstantno smo izloženi hakerskim napadima. Imamo ih nekoliko svake godine i traju u prosjeku po 10–15 dana. Najozbiljniji i najsvježiji primjer je ljeto 2022, kada nam je hakovana Fejsbuk stranica, ali smo uspjeli da je vratimo. Međutim, to je bilo jako teško i trajalo je dvije sedmice, a nama je to jedan od glavnih kanala preko kojih dolazimo do publike. Naša Fejsbuk stranica broji preko 350.000 članova. To je izuzetno važan resurs, koji nam je bio nedostupan dvije sedmice, što nam je nanijelo štetu. Napad smo prijavljivali policiji, međutim, nismo nikad dobili nikakav izvještaj.”

(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

„Imamo internet stranicu pravdazadavida.info, na kojoj objavljujemo informacije. I sve je bilo u redu dok nam u jednom trenutku jedan mladić programer koji radi za nas nije rekao da se nešto čudno dešava sa stranicom, gdje je pristup bio otežan. Rekao nam je da je u pitanju ozbiljan napad, ali mi nismo znali ko iza toga stoji. To se nije desilo samo jednom. Jednom smo jedva uspjeli da povratimo sajt, pa smo postavljali dodatne vidove zaštite, ali i to se u nekom trenutku probijalo. Interesantno je da se to dešavalo u nekim značajnim momentima za grupu, kada se pojavljuju neke nove informacije vezane za slučaj. To nam govori da se i te kako prati ono što mi radimo, iako se možda to ne čini tako, ali se rad i te kako prati.”

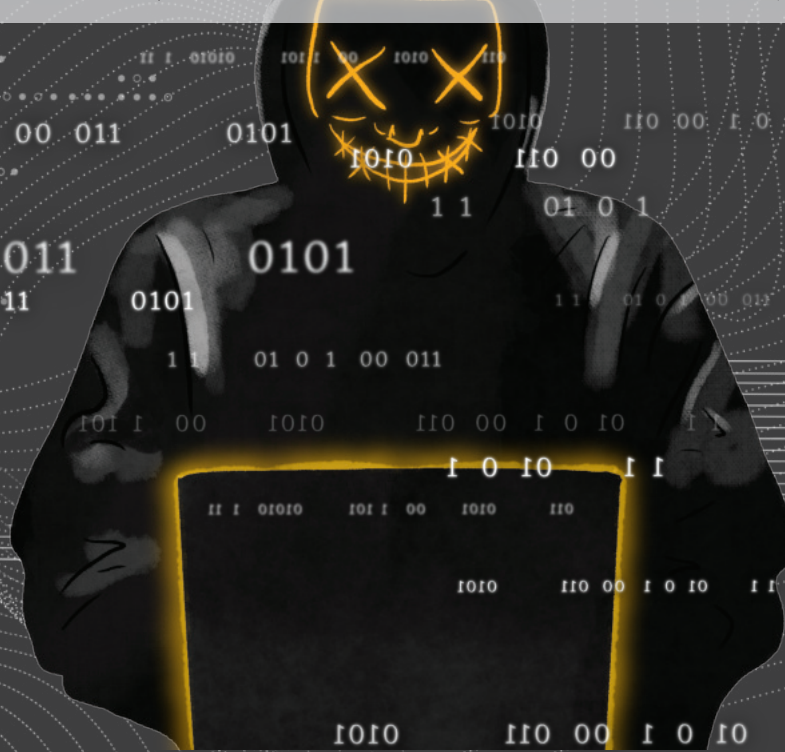
(Ozren Perduv, građanska inicijativa „Pravda za Davida”, Pokret pravde)

„Fejsbuk stranica nam je oborena i uništeno je nepovratno pet godina našeg rada, archive, video-zapisa, slika, izvještaja. Mi smo slučaj prijavili Fejsbuku, ali do sada od njih nismo dobili nikakav odgovor. Mislim da se ovdje radilo o *random* obaranju, da to nije bio ciljani hakerski napad, ali bez obzira, htjeli bismo izvještaj od Fejsbuka šta se tu desilo.” (Dražen Crnomat, BASOC)

„Povorka i ja lično smo bili izloženi hakerskim napadima. Mislim da je još bilo nekih aktivista kojima se pokušao hakovati profil na društvenim mrežama. Mejl Povorka i *web* nam je često bio napadan. Slali smo prijave, ali nikad apsolutno nije bilo ništa od toga – bar da mi znamo.”

(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorka ponosa)

U Centru za istraživačko novinarstvo su imali nerazjašnjenu situaciju s potencijalnim hakerskim napadom 2021. godine, kada im je sajt bio oboren dva dana, dok im je u 2022. hakovan Tviter profil i trebalo im je nekoliko mjeseci da ga povrate. Iz CIN-a upozoravaju i na zabrinjavajuću praksu EU, koja u svrhu zaštite autorskih prava angažuje komercijalne firme da provjeravaju sadržaje dostupne na internetu. „Iako smo oprezni po ovom pitanju, plaćamo autorska prava za korištenje muzičkih sadržaja i slično, firma iz Bugarske koju je angažovala EU blokirala nam je video-sadržaj i 24 sata je bio nedostupan, dok nismo dokazali da smo sve uredno platili. Ovo djeluje kao legitimno, ali se radi o firmi koja je u regiji nekoliko puta targetirala naše kolege na isti način, a uvijek se radilo o sadržajima u kojima su istaknute političke ličnosti. Na 24 sata je odgođen plasman videa koji je bio aktuelna tema u tom momentu.” (Leila Bičakčić, direktorica Centra za istraživačko novinarstvo)

Slobodan pristup informacijama

Kad je riječ o informacijama od javnog interesa i njihovoj dostupnosti, aktivisti i aktivistice ističu da se i na tom polju susreću s različitim problemima, od nepoštovanja rokova, preko izostanka odgovora do dostavljanja nejasnih i neodređenih odgovora samo da bi se ispoštovala forma. „Tek 50% javnih organa dostavlja informacije u propisanom roku i propisanoj formi. Za sve ostalo se mora ići na dalje korake – na korištenje pravnih mehanizama koje imamo na raspolaganju, od žalbi, pa i tužbi.”

(Ivana Korajlić, TIBiH)

Ističu da im je ponekad teško doći i do „običnih” statističkih podataka, a kamoli do nekih „osjetljivijih”, koji se tiču ugovora o nabavkama, koncesija ili disciplinskih postupaka protiv policajaca. „Trenutno imamo tužbe protiv policijskih uprava i MUP-ova, jer ne daju informacije o disciplinskim postupcima protiv policajaca. Pozivaju se na zaštitu ličnih podataka, iako ne tražimo takve informacije. Neke smo presude dobili, ali na neke bismo mogli čekati godinama.”

(Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine)

„To je uvijek veliki poduhvat. Čekamo na informacije, podnosimo ponovne zahtjeve, a ako i dobijemo odgovore, oni su vrlo često šturi. Ponekad tvrde da ne mogu s nama dijeliti neke privatne informacije, a mi, na primjer, samo tražimo statistiku. I obično moramo uložiti puno više truda i insistirati da bismo na kraju nešto dobili kao odgovor, koji u najvećem broju slučajeva nije potpun.”

(Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar)

„Do prije pet godina mislim da je stanje bilo bolje, a od tada se drastično pogoršava. Određene institucije, na primjer Grad Banjaluka, na neki način smo istrenirali. Dobijamo informacije i čak komuniciramo putem mejla. Što se tiče informacija vezanih za gradnju auto-puta, treći put smo tužili Ministarstvo saobraćaja i veza RS. Ne daju nam ni Studiju ekonomske isplativosti ni druge stvari. Ili, što je još gore, dozvole nam uvid u informacije, ali ne daju nam kopije, već da prepíšemo informacije. Selektivnost postoji, rokove neko poštuje, neko ne, zavisi od vrste informacija. Pokretali smo postupke pred sudovima i u većini slučajeva rješavani su pozitivno.”

(Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu)

„Uvijek je pravilo: što je informacija osjetljivija, pogotovo kad se radi o nekim vrstama ugovora o nabavkama ili koncesijama, tu ima otpora da se dostave informacije, a često se i zloupotrebljavaju izuzeci koji su propisani zakonima. Čak i ono što je od javnog interesa se ne dostavlja. Posljednji primjer se tiče ugovora o izgradnji auto-puta Prijedor–Banjaluka, gdje smo dobili dvije sudske presude, ali i dalje nam ministarstvo nije dostavilo tražene informacije, odnosno ugovor, pozivajući se na neke komercijalne interese Kineza i slično. Sud je jasno naznačio da građani imaju pravo da znaju. Čak i kad su Kinezi odobrili da se dio ugovora objavi, ministarstvo to i dalje odbija. Mi na godišnjem nivou pokrenemo barem 20 postupaka tužbi zbog nedostavljanja podataka.” **(Ivana Korajlić, TIBiH)**

I u Centru za istraživačko novinarstvo ističu problem niskog procenta zahtjeva na koje se odgovori u zakonskom roku, kao i toga što je posebno teško doći do informacija koje se tiču finansija i tendera. To ih primorava da koriste inspekciju kao mehanizam protiv šutnje administracije. „U entitetima se na prvostepenu odluku čeka pet-šest godina, što znači da do dobijanja informacije protekne sedam-osam godina, što zakon obesmišljava. Ni nakon presude sudova institucije ne reaguju odmah, nego moramo pokretati postupak izvršenja kao poseban postupak. Zakona se niko ne boji.”

(Leila Bičakčić, direktorica Centra za istraživačko novinarstvo)

„Zakon o slobodi pristupa informacijama je bio dobar u početku, bio je od pomoći, a došli smo u fazu da od njega nemamo nikakve koristi. Da sada kažu da se Zakon više ne primjenjuje, skoro da ne bismo primijetili razliku. Skoro i ne dobijamo informacije po ZOSPI-ju, nema kazni i mogu kršiti zakon kako žele.” **(Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine)**

Ostale izjave intervjuisanih koje se odnose na ovaj standard pogledajte u Dodatku na strani 62.

5.7. Opšta analiza standarda 10: Omogućavanje održavanja mirnih protesta

10. OMOGUĆAVANJE ODRŽAVANJA MIRNIH PROTESTA

Države treba da osiguraju da „branitelji i braniteljice ljudskih prava mogu nesmetano da učestvuju u mirnim protestima.” Kako bi se to postiglo, države treba da omoguće mirne proteste tako što će „demonstrantima pružiti pristup javnom prostoru i, ako je to potrebno, zaštititi ih od bilo kakvog oblika prijetnje i uznemiravanja, bez diskriminacije.” S obzirom na to, niko ne smije biti podvrgnut „pretjeranoj ili proizvoljnoj upotrebi sile, arbitrarnom hapšenju ili pritvaranju, mučenju ili drugim okrutnim, nehumanim ili degradirajućim postupanjima ili kaznama, prisilnim nestancima, zloupotrebi građanskih ili krivičnih postupaka, prijetnjama i sličnim postupcima.” U kontekstu mirnih protesta, države moraju „sudskim ili drugim mehanizmima osigurati odgovornost za kršenje ili povredu ljudskih prava” i omogućiti žrtvama „pristup pravnom lijeku i odšteti.” Propisi kojima se jemči javni red i mir ne smiju se koristiti za „sprečavanje ili ograničavanje ostvarivanja bilo kojeg ljudskog prava, uključujući slobodu izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja, koje su neophodne za promovisanje i zaštitu drugih prava.”²⁶

U BiH trenutno postoji veliki diverzitet zakona koji direktno ili indirektno definišu slobodu mirnog okupljanja, pa tako postoje zakoni o slobodi okupljanja na nivou RS, BD i kantona u FBiH. Ovi zakoni nisu međusobno harmonizovani, a uz to što među njima postoje razlike, većina njih ne sadrži najviše standarde ljudskih prava.²⁷ Ovakva raznolikost, kao i pretjerana zakonska ograničenja u određenim propisima, ponekad onemogućavaju efikasno ostvarivanje prava na slobodno okupljanje i/ili na njega imaju chilling effect. Dakle, ovo pravo nije pod identičnim uslovima dostupno svim BLJP u zemlji, kako su zakonske odredbe u različitim dijelovima zemlje drugačije normirane. Takođe, uglavnom ne postoji princip presumpcije u korist održavanja okupljanja. Pored bazičnih zakona, postoje i drugi propisi koji se dotiču ovog prava, kao što su zakoni o javnom redu i miru ili zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina.²⁸

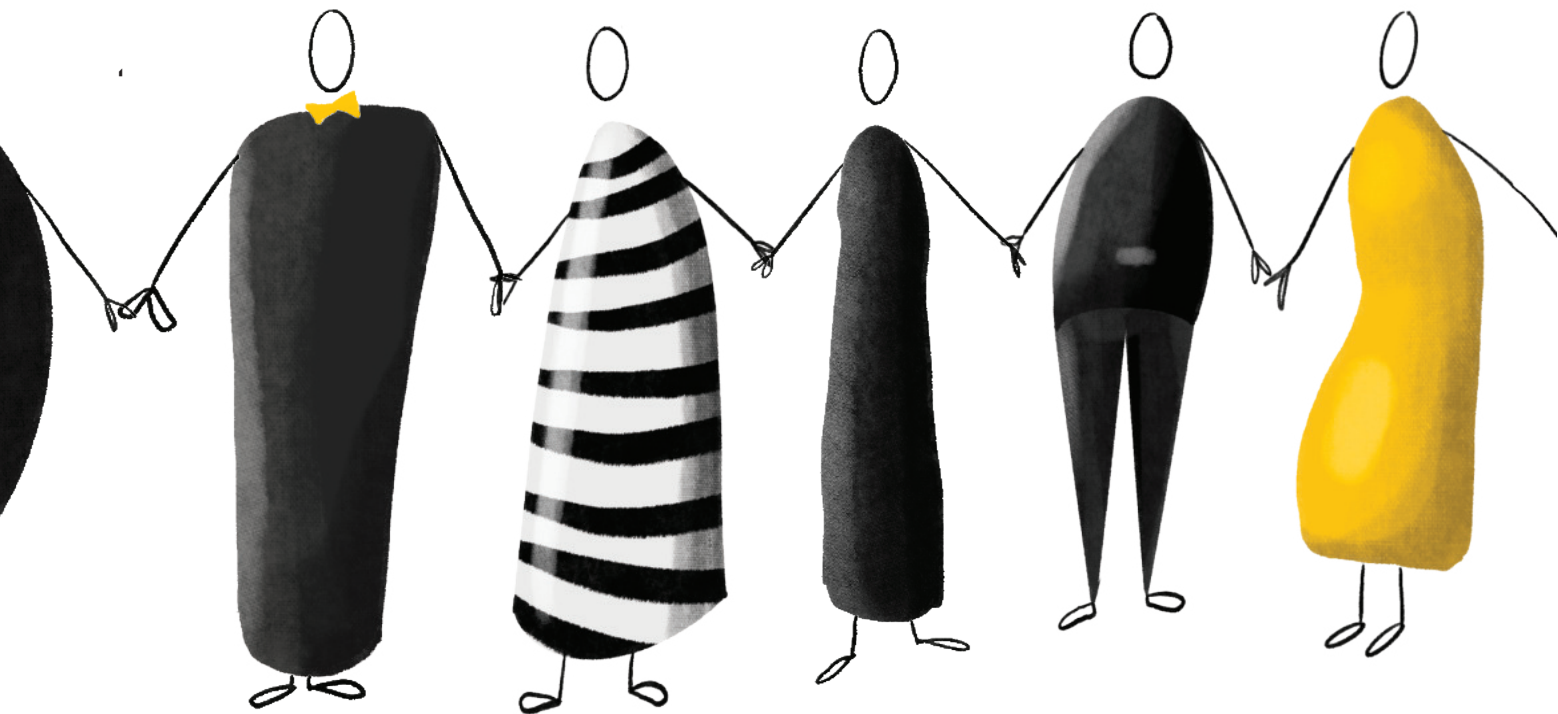
²⁶ RD, page 25.

²⁷ Zakon o javnom okupljanju Republike Srpske, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 118/2008]; Zakon o mirnom okupljanju Brčko distrikta, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 29/2020]; Zakon o javnom okupljanju Kantona Sarajevo, [Službene novine Kantona Sarajevo, brojevi 32/2009 i 11/2011]; Izborni zakon Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 23/2001, 7/2002, 9/2002, 20/2002, 25/2002, 4/2004, 20/2004, 25/2005, 77/2005, 11/2006, 24/2006, 33/2008, 37/2008, 32/2010, 48/2011, 63/2011, 18/2013, 7/2014, 31/2016, 54/2017, 41/2020, 38/2022, 51/2022 i 67/2022], članovi 16.1–16.18; i ostali.

²⁸ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske – ZPPNMRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 2/2004], član 4; Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine – ZPPNMFBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 56/08], član 5; i ostali.

Poseban problem predstavlja i to što nadležni organi ograničavaju pravo na slobodno okupljanje na tačno određena mjesta, a tu su i prevelika birokratizacija u okviru ostvarivanja prava, prebacivanje odgovornosti na organizatore, propisi koji institucijama daju preširoka ovlašćenja u pogledu odobrenja skupa, problematika nepriznavanja „spontanih okupljanja”, kao i veliki finansijski i logistički teret koji se stavlja na leđa organizatora u određenim slučajevima, primjera radi tokom skupova povezanih s pravima LGBT+ lica.

Krivičnim djelom povrede ravnopravnosti građana inkriminisano je uskraćivanje ili ograničavanje slobode ili prava čovjeka koje je utvrđeno Ustavom, zakonom ili ratifikovanim međunarodnim ugovorom, pa tako i slobode okupljanja i mirnih protesta. Krivično djelo povrede prava na javno okupljanje, odnosno sprečavanje ili ometanje javnog okupljanja, podrazumijeva i direktno kažnjavanje u slučaju uskraćivanja ili ograničavanja prava građana na mirno okupljanje ili javno održavanje skupova koji su u skladu sa zakonom.²⁹

29 KZRS, članovi 139 i 164; KZFBiH, članovi 177 i 190; KZBD, članovi 174 i 187.

5.8. Nalazi iz intervjua

Na državi je i njenim organima da osiguraju braniteljima i braniteljicama ljudskih prava da nesmetano učestvuju u mirnim protestima tako što će im omogućiti pristup javnom prostoru i, ako je to potrebno, zaštititi ih od bilo kakvog oblika prijetnje i uznemiravanja, bez diskriminacije.

Većina intervjuisanih je izjavila da procedure za održavanje javnih okupljanja i protesta u Bosni i Hercegovini nisu ni jednostavne ni jasne. Zapažaju da se organizatorima stalno ispostavljaju neki novi zahtjevi. „Prije su trebala četiri dokumenta, pa sedam, a ove godine 12 dokumenata za organizaciju Povorke”, prisjeća se Jadranka Miličević iz Fondacije „CURE”. Osim toga, pokazalo se da se razlike javljaju i u odnosu na to gdje se javno okupljanje organizuje – u entitetu ili kantonu, u većem gradu ili u manjoj sredini.

Procedure za održavanje javnih skupova ili protestnih šetnji

„Procedure su, zapravo, vrlo često nejasne. I često, kada organizujemo neka javna okupljanja, krenu izlijetati novi zahtjevi, koje nismo imali ranije. Svaki put kad radimo javna okupljanja, moramo da kontaktiramo veliki broj institucija, pa čak i nekih privatnih kompanija i svašta nešto... Tu su i dalje zahtjevi za zaštitarskim agencijama, hitnom pomoći, vatrogascima, i to su stvari koje mi onda moramo da plaćamo, koje moramo da plaćamo kao organizacija. To se zahtijeva i od organizatora komercijalnih javnih okupljanja, a mislim da to ne bi trebalo da bude slučaj za proteste, to jest javna okupljanja koja imaju nekomercijalni karakter. Ali oni to sve tretiraju jednako. To je zaista jedna oblast koja je birokratizirana, koja je toliko, kako da kažem, natovarena obavezama bilo kome ko želi da organizuje javni protest da vjerujem da se dosta ljudi može i pogubiti u tome. A može i odustati zato što nije nimalo jednostavno.” (Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar)

„Radili smo dosta događaja, ali smo samo jednom dobili rješenje da se dozvoljava korištenje javne površine. A sve ostalo je bilo ili usmeno ‘može’, ili najčešće niko ne odgovori na naš upit ni usmeno ni pismeno. Ali mi samo radimo i imamo interni dogovor: ukoliko bi došlo do problema, idemo na sud, jer rješenja nemamo, a uredno smo podnijeli zahtjev.”

(Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”)

„U Prijedoru imamo tu jednu specifičnost da su gradske vlasti nekada donijele odluku gdje se mogu održavati javni skupovi, ali nisu u toj odluci predvidjeli mogućnost održavanja skupa u pokretu, iako je to predviđeno Zakonom o javnom okupljanju RS. I policija se uvijek poziva na tu odluku. Nama nisu dozvolili ni prošle ni ove godine da organizujemo mirnu protestnu šetnju povodom Dana bijelih traka. A samo dan ranije u gradu se dešava skup u pokretu, blokiraju se saobraćajnice, bude defile povodom tzv. Dana odbrane grada. I kada smo pitali: ‘Na osnovu čega ste to odobrili?’, rekli su da nisu ni odobrivali. Oni čak nisu dužni ni da traže dozvolu. Podrazumijeva se da mogu to raditi, jer to organizuju gradske vlasti i boračke organizacije. Dio tog programa se dešava u dvorištu srednje škole, a Zakon strogo propisuje da se javni skup ne može održavati u vrijeme nastave. To se maksimalno toleriše ako su organizatori vlasti i boračke vlasti. A nama se godinama onemogućava ono što nam pripada po Zakonu. I još jedan primjer – 8. januara (uoči 9. januara, koji se slavi kao Dan Republike Srpske) kroz grad je prošla povorka od 100 ljudi, koja je bila zastrašujuća za sve manjinske zajednice. Nikada nije rečeno ko je organizator te povorke. To je bila demonstracija neke sile, i bili su najbučniji pri prolasku kraj gradske džamije. No, policija je veoma tolerantna prema nekima, dok nekima pokušavaju ograničiti ono što im po Zakonu pripada.”

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče“)

„Procedure su jako komplikovane. Od nas se zahtijevaju stvari koje se ne zahtijevaju ni od koga, počev od dodatnih nameta pa do različitih spiskova koje MUP-u moramo dostaviti vezano za diplomatski kor, redare, koji će automobili biti na početku i kraju rute, kako izgledaju narukvice, akreditacije... Mi sve to moramo predati MUP-u, a to nikom drugom ne zahtijevaju. To nama oduzima vrijeme i kapacitete. Da ne govorim o tome da imamo četiri-pet informativnih sastanaka u policiji, što niko drugi ne radi. Prijaviš protest, izađeš na protest i to je to.”

(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

Ograničenost mjesta gdje se protesti mogu održati

„Apsolutno je ograničen. Ako je u pitanju Banjaluka, imamo Trg Krajine i Park ‘Mladen Stojanović’. Ako, na primjer, imate potrebu da protestujete pred Sudom ili Tužilaštvom, vama je to formalno zabranjeno, što je van svake pameti. Mi smo pravili proteste pred Tužilaštvom i, iako nas je policija teretila da kršimo zakon o javnom okupljanju, nas su sudovi oslobađali od odgovornosti. Takođe, organizovao sam konferenciju za medije pred Tužilaštvom, gdje su došli mediji i puno građana, i policija me nakon mjesec dana teretila da sam prekršio Zakon o javnom okupljanju i da nisam podnio prijavu.”

(Ozren Perduv, građanska inicijativa „Pravda za Davida”, Pokret pravde)

„Ograničen je. Na primjer, kad smo mi prijavili protest, dobila sam poziv od policije da dođem na razgovor. Ja sam pitala zbog čega me pozivaju, oni su rekli zbog protesta, ali nisu ništa precizirali. I onda su mi rekli kako se protest ne može održati na željenom mjestu jer postoji Odluka, ne znam iz koje godine, kojom je zabranjeno da se tu održi skup i kako ga mi moramo održati na parking u kod Doma zdravlja – gdje vas zapravo niko ne vidi i totalno se izgubi poenta tog javnog okupljanja. Mi smo htjeli da protest održimo na glavnom Trgu u Lukavici, a završili smo na parking u na kojem niko ne cirkuliše.”

(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)

„Znači, nemoguće je bilo šta napraviti na Trgu Krajine u Banjaluci u vrijeme izbora i to je ostalo do danas.”

(Milica Pralica, „Oštra nula”)

Dodatni finansijski troškovi

„Jedino ako se tu može ubrojati ovo u kontekstu prijave javnog okupljanja i dodatnih mjera sigurnosti koje Povorka negdje svake godine dobija. Mi smo internim istraživanjem ustanovili, a postoje i istraživački tekstovi, da je Povorka jedini protest u Kantonu Sarajevo za koji se zahtijevaju dodatne mjere sigurnosti zato što se okarakteriše kao događaj visokog rizika. Iako su se i neki drugi protesti okarakterisali kao visokorizični, nisu im se nametale nikakve dodatne mjere i taj teret je na organizatorima, najčešće u novčanom smislu. Recimo da smo u kontekstu ovih dodatnih nameta mi osuđeni na milost i nemilost onog ko će biti u tom trenutku premijer. Sutra, ukoliko premijer Kantona Sarajevo ne bude neko iz Naše stranke, postoji velika vjerovatnoća da nećemo dobiti podršku, to jest da nam se neće dati dodatna novčana sredstva da pokrijemo ove namete. A naš princip je da više nikad nećemo biti ti koji će izdvojiti marku za mjere sigurnosti jer smatramo da je sloboda okupljanja naše ljudsko pravo, koje je država dužna da obezbijedi bez da traži išta od ljudi koji organizuju Povorku.”

(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

Opstrukcije

„Nama su najvažnije dvije institucije s kojima komuniciramo. To su MUP Kantona Sarajevo i Ministarstvo saobraćaja KS. Imali smo različite pokušaje opstrukcije i komplikovanja procesa dobijanja saglasnosti i od jednih i od drugih. Povorka se prethodnih godina tretirala vrlo zatvoreno, uz restriktivne i militarističke mjere, gdje je bila izolovana, šetnji i ruti se uopće nije moglo prići. Bilo je blokirano pola grada, što se reflektuje na aktiviste, kao da su oni krivi za to, a ne vlast. To je jedan od problema koje pokušavamo da rješavamo i adresiramo. Ove godine (2023, prim. aut.) jeste bilo otvorenije, ali još uvijek to nije idealno jer su neki djelovi grada bili zatvoreni. Još imamo ulaze na Povorku, što niti jedan drugi protest nema. Sve dok ne otvorimo Povorku da svako može ušetati, mi nismo jednak protest.”

(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

Spontana okupljanja

„Imali smo iskustva da su aktivisti tuženi zbog tih spontanih okupljanja. Grupa iz Doljanke ima, ja mislim, preko 10.000 KM kazni jer su prekinuli radove investitoru na 15 minuta. Isto tako, jedna grupa je imala kazne od 100.000 KM zbog ometanja posjeda, tako da ta spontana okupljanja u praksi budu problematična.” **(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)**

Policijsko postupanje

„Čekamo da vidimo šta će biti sa ovim posljednjim postupanjima u slučaju martovskog napada na aktiviste, koji se desio ispred naših prostorija. Prvo smo imali odugovlačenje da se izda naredba za sprovođenje istrage vezano za napad, i još uvijek nismo došli do toga da se pokrene bilo šta što se tiče ispitivanja odgovornosti policije. Mi smo podnijeli zapise iz kojih se može vidjeti šta je policija radila, ali ja ne vjerujem da će oni išta pokretati po službenoj dužnosti, već će to morati ići po prijavi aktivista.”

(Ivana Korajlić, TIBiH)

Milica Pralica iz „Oštre nule” imala je negativna iskustava sa policijom „kad je jedna inspektorka bila toliko drska i bezobrazna da ju je kolega udaljio” ili, na primjer, „kad je policiji trebalo 14 dana da identifikuje napadače, iako smo im predali fotografije, stiker sa snimcima i sve”.

„...mislim 14 dana. Oni su maloljetnici, i onda su nam rekli: ‘Mi smo istraživali po školama, ali znate, incident se desio van škole i mi ne možemo ništa’. Radilo se o napadu tokom osmomartovskog marša. Stajala su tri starija lešinara, toga se sjećam, a to su bili klinci koje oni vrbuju za navijanje, koji će sutra biti kriminalci, ubice i slično. I vi ih ne možete procesuirati jer su maloljetni i ne možete im bukvalno ništa. Naš sistem je našao način kako da vas napadne, da vas degradira, bilo šta, a da počinioci ostanu nekažnjeni. To je problem našeg pravosudnog i zakonodavnog sistema.” **(Milica Pralica, „Oštra nula”)**

5.9. Opšta analiza standarda 15: Zaštita branitelja manjina

15. ZAŠTITA BLJP MANJINA

Branitelji i braniteljice ljudskih prava koji rade na zaštiti i promociji prava manjina imaju važnu ulogu. „Pojedinci i udruženja koji brane prava manjina ili se zalažu za vjerovanja ili stavove manjina ne smiju se suočavati sa stigmatizacijom i diskriminacijom.” Države treba da „osiguraju da zakonodavstvo, politike i prakse ne sprečavaju ostvarenje ljudskih prava manjina i ne onemogućavaju rad civilnog društva na zaštiti i promociji njihovih prava.”³⁰

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu organizovanja i okupljanja, kao i na zaštitu prema zakonima o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina.³¹

Izražavanje mržnje pred pripadnicima manjina je zakonski zabranjeno. U krivičnim zakonima FBiH, BD i BiH inkriminirani su različiti oblici izazivanja ili raspirivanja samo tri oblika mržnje: nacionalne, rasne ili vjerske, dok se u Republici Srpskoj inkriminišu pozivi na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama kako zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, tako i zbog pola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina.³²

Zakonom o zabrani diskriminacije BiH određena je zabrana diskriminacije – koja se primjenjuje na sve javne organe, kao i na sva fizička ili pravna lica – prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, veze s nacionalnom manjinom, pola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i svake druge okolnosti.³³

Ipak, u praksi se često dešavaju uglavnom verbalni, ali i fizički napadi na BLJP manjina, i to prevashodno BLJP koji se bave zaštitom LGBT+ osoba te migranata i izbjeglica.

30 RD, page 35.

31 Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 12/2003, 76/2005 i 93/2008], članovi 2–6; Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi 41/2020 i 13/2021], članovi 3–6; ZPPNMRS, članovi 2–4; ZPPNMFBiH, članovi 2–6.

32 KZBiH, član 145a; KZRS, član 359; KZFBiH, član 163; KZBD, član 160.

33 ZZD, članovi 1 i 2.

5.10. Nalazi iz intervjuja

Neki se aktivisti suočavaju s većim i specifičnijim rizicima od drugih, uključujući BLJP koji izazivaju društvene i kulturne norme, ne uklapaju se u stereotipe i propisane uloge ili koji izazivaju strukture moći u društvu. To uključuje branitelje/ice pripadnika seksualnih manjina, nacionalnih manjina, ljudi u pokretu ili osoba koje prijavljuju korupciju.

Zbog grupe čija prava štite ili promovišu, BLJP su u Bosni i Hercegovini nerijetko izloženi govoru i zločinima iz mržnje, koji se, kako su istakli, ne evidentiraju i ne sankcionišu kao takvi, već budu okarakterisani kao fizički napad ili nanošenje tjelesnih povreda, „čime znatno umanjuju značaj onoga što se desilo, a zapravo je bio zločin iz mržnje”. (Vanja Stokić, eTrafika) Intervjuisani aktivisti i aktivistice nemaju previše povjerenja u institucije zadužene za pružanje zaštite da će reagovati na adekvatan način.

Govor mržnje motivisan identitetom grupe čija se prava štite

Predsjednik Udruženja građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin”, Dragan Joković, kaže da oni kao udruženje nisu bili etiketirani, ali da njihovi članovi to osjećaju svakodnevno. „Jako je prisutna diskriminacija i anticiganizam, i to je nešto što je sad u porastu i što je zabrinjavajuće.”

„Na prošlim izborima smo imali jednog našeg kolegu koji je na svom Fejsbuk profilu objavio svoju kandidaturu i dobio jako strašne komentare. Vidjelo se da se ljudi ne libe da ostave jako ružne komentare kad se radi o pokušaju čovjeka koji živi u BiH, rođen je ovdje, romske je nacionalnosti, da se bavi politikom. Naišao je na masovnu osudu, stereotipe, predrasude i govor mržnje. Naše aktivnosti – pomoć ugroženima, ne izazivaju toliku mržnju zato što ne zalaze u prva drugih, koja su okidač. U ovom slučaju to je bavljenje politikom od strane romske nacionalne manjine. Tu su se već neki osjetili ugroženima i onda su ostavljali takvu vrstu komentara.”

(Dragan Joković, Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin”)

Vanja Stokić je bila među aktivistima za LGBTI prava koje je u martu 2023. u Banjaluci napala grupa maskiranih huligana. „Kao prvo, država je omogućila da dođe do napada, država je propustila da nas zaštiti nakon napada, pa smo morali sami da se zaštitimo tako što smo otišli iz Banjaluke. Na kraju, dobili smo pravnu zaštitu u vidu advokata, koji su bili u kafani i vidjeli na mrežama šta se dešava, te su sami došli da nas brane. I ti advokati su i dalje uz nas, finansiraju ih naši donatori. Što se tiče države, nikakvu zaštitu nisam dobila.” (Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika”)

U martu je napadnut i prostor Udruženja nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”. „Prostor je bio oblijepljen plakatima i naljepnicama *Stop LGBT, Ne povorci, Ne u mom gradu*. Huligani su tačno znali gdje treba da idu, tačno su znali lokacije i ko radi, šta radi i gdje ljudi treba da se okupe. Uništili su nam vrata i prozore. Pokušali su da provale unutra, nabacali su građevinski materijal na ulaz, cijevi, kamenje, stolove, stolice. Zabarikadirali su ulaz. Prostor je napadnut fizički, bio je isključivo motivisan mržnjom. Mi to kažemo ‘zločin iz mržnje’, ali na institucijama je da kvalifikuju djelo.”

(Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”)

Vesna je dodala da su prijavili napad, ali da ih niko poslije toga nije kontaktirao. „Nije da se policija baš oglušila, ali nije ni da su obratili dodatnu pažnju na nas. [...] U tom prvobitnom momentu trebalo je ne samo da zovnu da vide kako smo nego da idemo u policijsku stanicu da damo izjavu. Ja, kao osoba za zastupanje, nisam uopšte bila pozvana da dam izjavu.”

(Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”)

„Imali smo onlajn napad od strane Antidejton grupe nakon što smo počeli obilježavati neobilježena mjesta stradanja. To se vremenom smanjilo, jer su vidjeli da nismo selektivni. Imali smo različit pristup kroz vrijeme. Nekada smo ostavljali govor mržnje na svojim objavama, pa bi nas branili pratitelji koji podržavaju naš rad. U nekom trenutku smo počeli brisati psovke, jer im ne želimo dati prostor. Kolega iz Livna koji je s nama obilježavao neobilježena mjesta stradanja je tri-četiri dana bio izložen žestokim napadima u inboks, u komentarima, na lokalnim vijestima. Govorilo mu se da nikada neće naći posao, i slično. Nije fizički napadan, ali se osjećao ugroženo. Nismo tražili zaštitu institucija, jer je on odlučio da to ne radi. Shvatio je da to neće ništa promijeniti. Smatrao je da će uključivanjem institucija napraviti još veći problem jer nije imao povjerenje da će reagovati na adekvatan način.”

(Tamara Zrnović, Centar za nenasilnu akciju Sarajevo)

„Posljednji napadi na naše prostorije (2023, prim. aut.) su bili napadi motivisani mržnjom. Jednom prilikom su razbili prozor i odnijeli LGBT zastavu, drugi put su provalili i ostavili grafit *UBIJ*. U jednoj od provala su nam ukrali projektor. Sve smo to uredno prijavili policiji i oni su došli i napravili uviđaj. Sve to skidanje plakata, razbijanje prozora, pretumbavanje namještaja... Neki od ovih pokušaja zastrašivanja su bili motivisani mržnjom i povezani sa LGBT, a drugi time što mi kao grupa nismo ukalemljeni u nacionalistički narativ, nego ga, naprotiv, izazivamo i otvoreno kritikujemo. Sve je to i na nas i te kako uticalo. Sve je to stresno, to su sve pritisci – ili ćeš otići u ilegalu ili ćeš pobjeći iz zemlje.”
(Dražen Crnomat, BASOC)

„Nama su tri-četiri puta bilbordi precrtani porukama da nismo dobrodošli u ovaj grad. Na svaki naš plakat uz obalu bio je zalijepljen stiker *pederi fuj* i još nešto. To je sve dio istog paketa organiziranih kampanja koje se vode protiv Povorke. Kao i sam kontraprotest, koji se već godinama organizuje. Mislim da je važno spomenuti da sve kampanje koje se vode protiv LGBTI aktivista otežavaju organizaciju planiranog, generalno prouzrokuju psihičke i fizičke posljedice za aktiviste i onda cijeli proces bude mnogo teži nego što bi trebalo da bude u kontekstu uživanja prava koja su nam Ustavom zagarantovana – a to je i pravo na slobodu mirnog okupljanja i pravo na protestovanje i ukazivanje na neravnopravnost i nepravdu koja se događa.”
(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

Procesuiranje, zaštita i sankcije

„Mi govor mržnje uvijek prijavimo. Kad smo putem ZOSPI-ja pitali dokle je došlo, dobili smo informacije da je od 15 prijavi samo par ljudi pozvano na razgovore. Nikakve dodatne informacije nismo dobili – da li je neko procesuiran i slično. Rijetko dobijemo odgovore od institucija, osim ako se vodi sudski postupak. Jedini pozitivan primjer je slučaj koji je SOC vodio vezan za SCH (Samra Čosović Hajdarević, prim. aut.).” **(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)**

„Nedavno smo imali prijetnje koje su došle iz Turske upućene našim kolegama, zbog kojih je jedan morao promijeniti adresu. Nedavno je podignuta optužnica protiv muškarca iz Zenice koji nam je prijetio prije skoro tri godine zbog teksta o povratnicima sa stranih ratišta. Sa anonimnog profila je poslao poruku: ‘Treba vas sve po kratkom postupku’. Policija ga je brzo pronašla, ali je tužilaštvo bilo presporo. Optužnica je podignuta nakon više od dvije godine. Da je nešto htio uraditi, do sada je to svakako mogao. Izjasnio se da je kriv i osuđen je na uslovnu kaznu. Iznenadila nas je ova optužnica. Nadamo se da će potaknuti druge da procesuiraju ovakve i slične prijetnje. Jasmin Mulahusić je jedna od osoba koje napadaju naše novinare. Nakon nedavnog istraživanja o grupi u Bijeljini, dobili smo poziv koji tumačimo kao prijetnju.”

(Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine)

Tek 2022. godine redakcija portala „BUKA” je dobila izvještaj policije o prijavi koju su podnijeli još 2019. godine zbog prijetnji koje je tada dobijao glavni urednik portala Aleksandar Trifunović. U martu 2023. godine oštećeno je njegovo vozilo. „Policija jeste pronašla počinioca i on je priznao da je to uradio, ali se branio time da je u tom trenutku bio neuračunljiv, da je bio u alkoholisanom stanju i da je popio i tablete. Ono što je ovdje bitno reći jeste da su ovim napadima prethodile sramotne izjave predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika o novinarima, što stvara takvo raspoloženje prema našoj profesiji koje zasigurno može podstaći labilne osobe da nekoga napadnu.”

(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

„Očekujemo da institucije budu aktivnije u zaštiti ljudskih prava. Prije svih ombudsmeni za ljudska prava, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, pravosuđe. Porazno mi je pratiti rad institucija u slučaju napada na aktiviste u Banjaluci. Nisu uradili ništa! Ova grupa branitelja ljudskih prava se obratila i međunarodnim institucijama, pa se ni tada nije desilo ništa. Kako god okreneš, niko ne reaguje adekvatno. Zamišljam šta bih radila da sam žrtva napada. Vjerovatno bih koristila sve mehanizme i tražila zaštitu, ali sumnjam da bih je i dobila.”

(Tamara Zrnović, aktivistica Centra za nenasilnu akciju Sarajevo)

„Posljednje četiri godine sam počesto u policiji. Prijavljujem razne stvari koje mi se dešavaju. Većina njih je ostala neprocesuirana, čak i neprijavljena po tom njihovom protokolu. Jer ja dođem, donesem šta je sve neko meni slao, šta mi je sve govorio, čime mi je prijetio, a oni kažu: ‘A ovo je Fejsbuk. Je li ti to iko rekao na ulici? Pa nije. A onda ništa.’ Tako da, dosta toga je ostalo neevidentirano. Nekoliko slučajeva je došlo do tužilaštva i tužiteljica tu nije prepoznala elemente krivičnog djela. Recimo, jedan čovjek je prijetio da će mi odsjeći glavu, ona je rekla da to nije prijetnja, već izražavanje ličnog stava i nezadovoljstva. Trenutno je aktivan jedan slučaj, i ona je zainteresovana da podigne optužnicu, gdje nam je čovjek dva mjeseca svima u redakciji slao poruke da će nas ubiti, da će proliti krv, da nas više neće biti i pozivao se na albansku krvnu osvetu i tako neke gluposti. I možda taj slučaj dođe do kraja i dobije neki *happy end* za nas, ali ja nisam baš optimistična.” (Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika”)

Saradnja sa institucijama zaduženim za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Iskustva intervjuisanih sa institucijama nadležnim za pružanje zaštite – ombudsmenima, policijom, sudovima, Regulatornom agencijom za komunikacije BiH, Vijećem za štampu BiH, Evropskim sudom za ljudska prava, UN mehanizmima i drugim – različita su. Jedni kažu da nemaju nikakvu saradnju s njima, a drugi da već godinama sarađuju s tužilaštvima, policijom i sudovima „jer nam je dio posla da ih obučavamo i podižemo im kapacitete, i u posljednje vrijeme vidimo zaista značajan napredak u kontekstu njihovog ponašanja kada mi prijavimo neke slučajeve”. (Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar) Osim toga, jedan broj intervjuisanih skrenuo je pažnju na to da institucije nerijetko ne rade posao za koji su nadležne.

„Institucije koje bi trebalo da budu zadužene za zaštitu zviždača nisu proaktivne i ne koriste čak ni sve nadležnosti koje su im na raspolaganju. Recimo, Agencija za prevenciju korupcije, koja je zadužena za dodjelu statusa prijaviteljima korupcije i da se protiv njih ne vrše neke štetne radnje. Mi smo, bez obzira na to, imali situaciju da su ljudi trpjeli i otkaze i disciplinske postupke, a da Agencija nije preduzela sve ono što je u njihovoj nadležnosti.” (Ivana Korajlić, TIBiH)

„Nismo se susretali s tim da nam državna tijela uskraćuju saradnju. Imali smo samo tu jednu situaciju u Zapadnoj Hercegovini kad su nam rekli da mi tu nemamo šta raditi. S obzirom na to da jako puno radimo u lokalnim zajednicama, to je jako nezgodno. Počevši od Sane. Kada smo se bunili protiv izgradnje mini-hidroelektrane, govorili su nam: ‘Šta ćete vi iz Banjaluke ovdje’. Pa tako isto Medna, Bistrica, Bukova Kosa. Jako je nezgodno raditi u tako podijeljenom društvu u Bosni i Hercegovini. Moramo prihvatiti da je de fakto Bosna i Hercegovina potpuno podijeljena zemlja, katastrofalno podijeljena zemlja.” (Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu)

„Javno smo stali u odbranu novinara i LGBT aktivista koji su nedavno napadnuti, pa ne vjerujem da ćemo ubuduće dobijati na korištenje prostorije Doma omladine i drugih javnih prostora. Zbog gradonačelnika i njegovih stavova o ovoj manjini. [...] Neki zbog imena Helsinški parlament misle da smo strana organizacija, pa nas nekako respektuju, ali i dalje zabranjuju pristup institucijama. [...] Do sada su nas uglavnom ignorisali, onemogućavali medijski prostor, ali će sve više biti problema sa temama koje organizacije rade u javnom prostoru (LGBT, korupcija). Vlasti će sve radikalnije reagovati, umjesto dosadašnjeg ignorisanja.” **(Aleksandar Žolja, Helsinški parlament građana Banja Luka)**

„Nikada ne bih ponovo koristio Evropski sud za ljudska prava. Na moju apelaciju su odgovorili da je država BiH uradila dovoljno za nestale, a moj brat je još nepronađen. Sve su to politički mehanizmi. I kad vidite kako se imenuju ti suci. Oni se, suštinski, ne žele baviti ljudskim pravima, njihove odluke možemo gledati u političkom spektru.”

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče”)

„Romski brak ne postoji kod nas u pravu kao kategorija, no odbačena je naša pritužba da romski brak ne postoji. Zamislite da dobijete odluku sudije da se radi o romskom braku. Kakav je to brak? Postoji dječiji brak, koji je krivično djelo, i mi smo na takvu odluku intervenisali. Zbog jedne naše pritužbe i intervencije Ombudsmena, prekinuta je saradnja sa sudom u Bijeljini, gdje su tužilac i sudija postupili protiv najboljeg interesa djeteta i donijeli rješenje koje ne ide u najboljem interesu djeteta. Mi smo se, u tom slučaju, žalili putem Ombudsmena za djecu i sad smo na neki način ignorisani. I to bih istakao kao problem, jer je naša kritika doživljena kao nešto lično. Tu ima jako puno prostora za promjene.”

(Dragan Joković, Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin”)

„Zanimljivo je da je gradonačelnica Sarajeva dala zlatnike Antidejton pokretu, koji je javno pozivao na zabranu Kvirhane, koju smo mi organizovali, i na smjenu direktorice Historijskog muzeja. A nikakva javna podrška LGBT osobama od kada je gradonačelnica.” **(Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar)**

Ostale izjave intervjuisanih koje se odnose na ovaj standard pogledajte u Dodatku na strani 62.

6. Zaključak i glavni nalazi

Branitelji i braniteljice ljudskih prava nisu prepoznati kao posebna kategorija u pravnom sistemu države. Ne postoji nikakva posebna evidencija ni na jednom administrativnom nivou o napadima na BPLJ, čime se, zapravo, zamagljuje veza koja postoji između napada na njih i posla ili aktivnosti kojima se oni bave, a koji su neodvojivo povezani sa zaštitom određenih grupa u društvu ili zaštitom prava koja im se uskraćuju ili krše. Ne postoji senzitivnost za prepoznavanje određenih prijetnji i zastrašivanja kojima su izloženi BLJP, pa se tako, kako primjećuju aktivisti, zločini iz mržnje kvalifikuju kao „nanošenje tjelesnih povreda”. U slučaju aktivistice Vanje Stokić, prijetnja odsijecanjem glave protumačena je kao „izražavanje ličnog stava i nezadovoljstva”.

Nijedan do pet analiziranih standarda nije dostignut to jest poštovan u Bosni Hercegovini. Klima u kojoj rade branitelji i braniteljice ljudskih prava može se opisati kao nestimulativna i zastrašujuća iz više razloga: nema javne podrške radu BLJP; nasilje nad BLJP se ne osuđuje – čak se i podstiče, i to od strane najviših funkcionera vlasti, ali i drugih javnih službenika; zakonski okvir u kojem djeluju je fragmentiran, a zakoni su neusklađeni, zbog čega uživanje određenih prava nije pod identičnim uslovima dostupno svim BLJP u zemlji; nema previše povjerenja u institucije zadužene za zaštitu da će reagovati na adekvatan način; i generalno, prisutna je bojazan da bi javno izneseni stavovi ili mišljenja mogli naškoditi BLJP, njihovim organizacijama ili njihovim porodicama.

To nije klima u kojoj se može raditi i zagovarati zaštita ljudskih prava i sloboda.

Glavni nalazi

Javna podrška braniteljima i braniteljicama ljudskih prava od strane zvaničnika vlada ili parlamenata u Bosni i Hercegovini ili ne postoji, ili je deklarativna ili je selektivna.

Aktivisti/ce ističu da, s jedne strane, javni zvaničnici ne žele da budu dovedeni ni u kakvu vezu s ljudima iz nevladinog sektora, jer „svi koji malo talasaju automatski su označeni kao izdajnici i nepoželjne osobe i oni jednostavno ne žele da budu povezani sa tim osobama”, dok drugi kažu da je podrška „vrlo, vrlo skromna” ili je „neutralnog tipa”.

Skoro svi intervjuisani su mišljenja da **postoji selektivnost u pružanju javne podrške**, što zavisi od teme kojom se organizacija civilnog društva bavi, pa „sve ono što nije kontroverzno ili što se smatra dijelom tradicionalnih vrijednosti koje se propagiraju ima podršku”.

Ističu i kako među organizacijama civilnog društva ima i onih koje su pod direktnom kontrolom političkih stranaka, a formirali su ih i vode ih članovi stranaka odnosno politički funkcioneri, pa uživaju javnu podršku te dobijaju različite vrste pomoći.

Izostaje javna osuda napada na branitelje i braniteljice ljudskih prava, naročito one koji rade na specifičnim društveno-političkim temama, kao što su prava manjina, suočavanje s prošlosti, eksploatacija prirodnih resursa ili borba protiv korupcije. Umjesto da javno osude, visoko pozicionirane javne ličnosti, poput predsjednika Republike Srpske, gradonačelnika Banjaluke i gradonačelnice Sarajeva, označene su kao oni koji su „pozivali na linč” aktivista ili „davali podršku i priznanja osobama koje ih direktno ugrožavaju na terenu”.

Pokušaji diskreditovanja i zastrašivanja BLJP od strane javnih zvaničnika su konstanta, „malo popuste, ali su stalno prisutni”. U nastojanjima da se obezvrijedi ili umani značaj rada organizacija civilnog društva i aktivista, za njih se najčešće koriste kvalifikacije poput „strani plaćenici”, „špijuni” i „izdajnici”, što dugoročno može ostaviti posljedice kako na profesionalni tako i na privatni život i ugled BLJP i njihovih porodica.

Iskustva intervjuisanih u **saradnji sa institucijama** su različita, ali je jasno da je ta saradnja sporadična, te da su neke institucije potpuno zatvorene za saradnju.

Intervjuisani branitelji i braniteljice ljudskih prava i njihove organizacije iskusili su različite **neopravdane postupke vlasti** koji bi se mogli okarakterisati kao namjerno nanošenje štete aktivistima i aktivisticama. U ove postupke spadaju podnošenje prekršajnih i krivičnih prijava, koje su obarane na sudovima, podnošenje tužbi za klevetu, posebno SLAPP tužbi, vanredne poreske kontrole, praćenja i prisluškivanja, što je, prema njihovim riječima, represija koja aktivistima oduzima energiju, vrijeme i živce.

Zabrinjavajući je nalaz da aktivisti **nisu u potpunosti slobodni da javno govore i djeluju**, jer strahuju kako za sebe tako i za njima bliske osobe, koje bi mogle „ispaštati”, kako kažu, zbog njihovog javnog djelovanja i govorenja.

Jedan od tri javna servisa u BiH, **Radio televizija Republike Srpske – RTRS**, skoro je u potpunosti nedostupan braniteljima i braniteljicama ljudskih prava.

Zabrinjava i to što su mnogi od intervjuisanih u posljednje tri i po godine bili meta **hakerskih napada** te što nemaju informacije o tome ko stoji iza tih napada.

Braniteljima i braniteljicama ljudskih prava otežan je **pristup informacijama** od javnog interesa, koje im trebaju za analize, zagovaranja ili izvještavanje. Uglavnom se ne poštuju rokovi za dostavljanje informacija, a često dobijaju i nejasne ili neodređene odgovore, naročito ako je riječ o „osjetljivim” finansijskim temama, javnim nabavkama ili koncesijama. Pokretanje mehanizama protiv šutnje administracije, uključujući i tužbe zbog nedostavljanja podataka, dodatno otežava rad aktivista/ica.

Organizatorima javnih okupljanja stalno se ispostavljaju neki novi zahtjevi, te većina intervjuisanih smatra da procedure za **održavanje javnih okupljanja** i mirnih protesta u Bosni i Hercegovini nisu ni jednostavne ni jasne. Smatraju da je ova oblast toliko birokratizovana da odvraća BLJP od prava da praktikuju slobodu okupljanja.

Povorka je jedini protest u Kantonu Sarajevo za koji se zahtijevaju dodatne mjere sigurnosti.

Zbog grupe čija prava štite ili promovišu, BLJP su u Bosni i Hercegovini nerijetko izloženi govoru i zločinima iz mržnje, koji se, kako su istakli, ne evidentiraju i ne sankcionišu kao takvi, već budu okarakterisani kao „fizički napad ili nanošenje tjelesnih povreda”. Intervjuisani aktivisti i aktivistice nemaju previše povjerenja u institucije zadužene za pružanje zaštite da će reagovati na adekvatan način.

7. Preporuke

Predstavnici institucija na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i poslovni, medijski i vjerski akteri, trebalo bi da jasno, neselektivno i bez diskriminacije po bilo kojem osnovu pružaju podršku aktivnostima i djelovanju branitelja i braniteljica ljudskih prava.

Reakcija javnih zvaničnika i predstavnika institucija, posebno Institucije ombudsmena za zaštitu ljudskih prava u BiH, na napade na braniteljice i branitelje ljudskih prava mora biti pravovremena i praćena konkretnim mjerama kako bi se sankcionisali počinioci napada.

U skladu s načelima njegovanja i razvijanja pluralističkog i demokratskog društva, treba odbaciti praksu javnog etiketiranja te obezvređivanja borbe i djelovanja aktivista/ica, posebno onih koji rade na specifičnim društveno-političkim temama, kao što su prava manjina, suočavanje s prošlosti, eksploatacija prirodnih resursa ili borba protiv korupcije. Nosioци javnih funkcija moraju biti svjesni svih posljedica koje njihove javno iznesene kvalifikacije mogu imati na profesionalni i privatni život BLJP i njihovih porodica.

U svrhu transparentnosti, bolje komunikacije i donošenja kvalitetnijih zakonskih rješenja i drugih propisa, saradnja institucija sa organizacijama civilnog društva mora biti kontinuirana, partnerski orijentisana, otvorenija i inkluzivnija.

Zbog prirode posla koji obavljaju, nosioци javnih funkcija moraju biti otvoreniji za kritiku, koja nije i ne smije biti izgovor za gušenje slobode izražavanja i preduzimanje bilo koje vrste odmazde protiv branitelja i braniteljica ljudskih prava.

Javni RTV servisi u BiH, a posebno Radio televizija Republike Srpske, moraju osigurati medijski prostor svim braniteljima i braniteljicama ljudskih prava, bez obzira na to koja i čija prava promovišu i štite.

Nadležne institucije u oblasti *cyber* kriminala moraju pravovremeno prepoznati, istražiti i sankcionisati hakerske napade na BLJP.

Javni organi moraju biti otvoreni i transparentni. Postupke za slobodan pristup informacijama treba dosljedno sprovoditi u skladu s važećim propisima.

Organi za sprovođenje zakonâ o slobodi javnog (i mirnog) okupljanja dužni su obezbijediti jasne i transparentne procedure za ostvarivanje ovog prava i suzdržati se od nametanja restriktivnih i ograničavajućih mjera organizatorima skupova.

Zakoni o slobodi javnog okupljanja moraju biti usklađeni s međunarodnim standardima u ovoj oblasti (Vijeće Evrope, OSCE, UN) sa ciljem odustajanja od prakse prostornog i vremenskog ograničavanja prava na mirno okupljanje.

Potrebno je unificirati entitetske krivične zakone u dijelovima koji se odnose na govor mržnje.

Nadležne institucije u toku procesuiranja djela počinjenih iz mržnje moraju obratiti dodatnu pažnju na motive za izvršenje takvih djela i uobziriti ih.

8. Dodatne izjave intervjuisanih

Javna podrška braniteljicama i braniteljima ljudskih prava

Javna podrška

„Što se tiče neke konkretne podrške, baš da su naveli našu organizaciju i naš rad da su podržali, to ne pamtim da se ikad desilo, ni od strane opozicije ni od strane pozicije. Zato što smo mi kritični u svom izvještavanju bez obzira na političku pripadnost nekog zvaničnika. Kada su bili hakerski napadi na portal 'BUKA', tada smo zaista dobili podršku međunarodne zajednice i osudu napada, i to da su poimenično osudili napad na naš medij.“

(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA“)

„Prošle godine, kad je policija zabranila mirnu protestnu šetnju koju svake godine organizujemo povodom Dana bijelih traka 31. maja u Prijedoru, bilo je saopštenja od strane nekih političkih zvaničnika zbog ove zabrane. No, oni su osudili postupak policije i iskoristili to za svoje pojavljivanje u medijima, a ne da bi podržali naš rad.“

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče“)

„Nekih konkretnih izjava od strane političara gdje bi oni pohvalili rad udruženja 'Otaharin' nismo imali. Kod nas ne postoji u kulturi da vas neko pohvali a da vi nešto direktno s njim ne radite. No, s druge strane, imali samo jako dobru posjetu predsjednika Skupštine našem Dnevnom centru, nakon koje je on Dnevni centar stavio, hajde da kažem, sa simboličnim iznosom, u budžet Grada Bijeljine za 2022. I to je prvi put da su se naš Dnevni centar i naše udruženje našli na budžetu Grada Bijeljina. To moram da pohvalim. Iako Centar radi u zajednici od 2009. godine, evo, prvi put je uvršten u budžet prije godinu dana.“

(Dragan Joković, Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin“)

Selektivnost u pružanju podrške

„Selektivnost u pružanju javne podrške najviše postoji kad je u pitanju seksualna orijentacija. Čini mi se da su to teme koje se zaobilaze. I postoji selektivnost, koja je ponekad vezana za teme, a ponekad je više vezana za to ko radi određenu temu i na kakav način.“ **(Tanja Boromisa, „Zdravo da ste“)**

„Selektivnost je prisutna svuda i ona i te kako utiče na koheziju civilnog društva. Oko 35 organizacija je potpisalo otvoreno pismo u kojem pozivaju vlasti u Republici Srpskoj da povuku predložene amandmane za izmjenu Krivičnog zakonika RS i Nacrt zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija. Ovakvi prijedlozi zakona dijele civilno društvo. Većina se povuče i čeka da vidi šta će se desiti kako bi sačuvali sredstva. Poseban pritisak je na onima koji se dijelom ili u potpunosti finansiraju od strane grada, entiteta ili iz bilo kojeg javnog budžeta. S druge strane, bilo je i onih koje su ovi potezi vlasti probudili i koji su nam se pridružili i počeli sarađivati s nama.“

(Aleksandar Žolja, Helsinški parlament građana Banja Luka)

„Postoji selektivnost – kad država organizuje javne skupove, onda je to afirmativno, turistički i nikom ne smeta. Kad mi organizujemo, onda je problem. Zapravo, nije prihvatljivo. Navijači mogu dobiti zid osnovne škole i na njemu nacrtati problematičan mural (Srbija i RS – jedna zemlja), ti ne možeš ući u školu.“

(Dražen Crnomat, BASOC – Banjalučki socijalni centar)

Javne osude napada na aktiviste i aktivisticice

„Nakon teksta o ulicama nazvanim po osobama osuđenim, optuženim ili osumnjičenim za počinjenje ratnih zločina, organizovana je kampanja napada sa anonimnih portala protiv novinarkе Nejure Džaferagić. Dobili smo podršku Fakulteta političkih nauka, jer je u priču bila uključena i njihova profesorica. Druge institucije se nisu oglašavale. Iako nismo tražili podršku, očekivali smo reakciju institucija. Sve češće napadi na novinarkе postaju rodno pitanje. Neke prijetnje koje dobijamo nisu javne. Nekada ih namjenski ne objavljujemo kako bismo zaštitili kolege i kolegice. Ne želimo praviti priču od sebe kada to nije neophodno.”

(Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine)

Pokušaji diskreditovanja i zastrašivanja

„Bilo je postupaka od strane vlasti koji se mogu ocijeniti kao stigmatizirajući, usmjereni na osporavanje SOC-ovog rada. Često ljudi na funkcijama, umjesto da rade u okviru svog mandata, oni iznose lične stavove i ponašaju se u skladu sa ličnim interesima, i tako zloupotrebljavaju pozicije i resurse na kojima se nalaze. U skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, koja je integralni dio Ustava BiH i u skladu sa usvojenim Akcionim planom za ravnopravnost LGBT osoba, sve institucije imaju obavezu da daju podršku aktivnostima koje promovišu princip ravnopravnosti i ljudska prava LGBTI osoba.”

(Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar)

„Mi svakodnevno dobijamo tu vrstu optužbi, bilo kroz komentare na našoj platformi, na društvenim mrežama, ili iz usta vladajućih političara. Ukoliko se bavimo nekom od navedenih tema, optužuju nas da promoviramo ‘zapadne vrijednosti’, koje su odjednom dobile jednu negativnu konotaciju, iako govorimo o nekim progresivnim i liberalnim vrijednostima. Ako izvještavamo o temama LGBT zajednice, onda moramo strogo da kontroliramo komentare ispod takvih tekstova. Novinari su znali zaprimati prijetnje na svoj lični mejl zbog objave takvih tekstova, ali problem je što, s obzirom da se to često dešava, novinari to prihvate kao ‘normalno’ i očekivano i ‘oguglaju’ na to. Naš novinar Slađan Tomić iz Sarajeva prijavljivao je policiji prijetnje. On je unazad osam godina na meti žestokih napada nasilnika i ekstremista.”

(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

„Vid zastrašivanja je i kad te pozovu u policijsku stanicu da ti usmeno kažu šta bi smio ili ne raditi i organizovati. Ili kad te pozovu da daš izjavu u stanici u sobi u kojoj je na zidu Putinova slika i zastava Srbije.”

(Dražen Crnomat, Banjalučki socijalni centar)

Zabrana svih oblika odmazde

Prijave, prijetnje i napadi

„Iza mene je i jedno lišavanje slobode, kad su mi stavljene lisice na ruke i kad sam sproveden u jednu policijsku stanicu, pa u Zalužane u Centar za policijsku obuku, kad sam dobio tu kaznu od 1000 KM zbog remećenja javnog reda i mira, a 500 KM zbog nepostupanja po naredbi službenog lica. Smatrao sam tu kaznu nevjerovatnom za ono što sam radio, odnosno što nisam uradio. Mi smo tada, naime, na Trgu Krajine – bio je juli 2020, davali izjave za medije, no policija je to okarakterisala kao 'javno okupljanje', iako nas je bilo svega troje-četvoro, među njima i ja.”
(Ozren Perduv, građanska inicijativa „Pravda za Davida”, Pokret pravde)

„Nakon napada na LGBT aktiviste u Banjaluci i napada na naše prostorije, dobila sam poziv iz policije da dođem na informativni razgovor. Ali ne zbog napada na naše prostorije, već zbog jednog drugog događaja, koji smo organizovali na Građi, u banjalučkom naselju Centar 1, što inače nije praksa. Mi smo njih obavijestili gdje radimo i šta radimo. Njihovo je da obezbijede skup, a oni su od mene tražili da im predočim apsolutno sve šta radimo i ko dolazi na događaj. I tražili su, odnosno htjeli su da znaju da li će tu biti, oni su to nazvali, evropskih parola. Tu se ja baš nisam snašla, ne znajući šta su evropske parole, da bi na kraju rekao: 'Zastava? Da li će biti LGBT zastava, da li je to skup LGBT zajednice?'”
(Vesna Malešević, Udruženje nezavisnih stvaralaca i aktivista „GETO”)

„Mi smo bili napadnuti i od bivšeg gradonačelnika, novog gradonačelnika, premijera kantona, nazivali su nas stranim plaćenicima, da smo nekakva politička opcija. Mi smo, u biti, podigli krivične prijave zbog korupcije i kriminala, trovanja, ugrožavanja okoliša i tako dalje. Podnijeli smo krivične prijave u iznosu od 600 miliona KM i zbog toga su nas napadali putem medija. Niko nije osudio te napade. Protiv nas su bile podnesene i krivične prijave, ali ne znamo o njima detaljno. Tužitelj koji je bio na nekim od naših predmeta prenosio nam je da smo dobijali različite krivične prijave, koje je on odbacio kao neutemeljene. Mi ne znamo ko ih je slao i zbog čega, ali vjerovatno nije postojala nikakva argumentacija, pa ih je Tužiteljstvo odbacivalo, a takvih prijava je bilo mnogo.”
(Marin Bago, Udruga za unapređenje kvalitete življenja „Futura”)

„Eko-aktivisti iz Vlasenice koji se bore protiv spalionice otpada, nakon što su prijavili sprovođenje građanske inicijative, bili su pozvani na razgovor u MUP da bi ih ispitali zbog čega to rade. Isto tako se znalo dešavati, na primjer prilikom obilaska hidroelektrane 'Buk Bijela', da više članova Koalicije za zaštitu rijeka BiH bude privedeno na razgovor u MUP zbog toga što su bili u blizini projektnog područja.”
(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)

„Godine 2015, kad smo napadnuti u Mepasu, policija je pitala da li želimo zaštitu, a napadač je bio osoba koja predaje u školi policajcima. Policija ga je, naravno, prepoznala i nije htjela legitimirati. Dakle, kako ćeš me ti zaštititi, kad me ti napadaš, a pritom deklarativno štitiš ljude koji su tu. Mi smo odmah skontali da se oni prepoznaju. Osim toga, nedavno smo imali situaciju kad se počelo govoriti o otvaranju Muzeja na mjestu bivšeg koncentracionog logora Heliodrom. Mi smo prozvali bili ministra odbrane Zukana Heleza u smislu otkud Muzej HVO na mjestu gdje je bio logor. On je nazvao kolegu i izvrijeđao ga i prijetio tužbom. Nikad nam nije htio odgovoriti. Čak su i razna udruženja logoraša slala upite i ministar je odgovorio da je to sve dogovorila prethodna vlast.”

(Štefica Galić, aktivistica i glavna urednica portala Tacno.net)

„SLAPP tužbe protiv mene i Sare podnijete su u januaru 2022. godine. Još uvijek je proces u toku. Mi inače živimo u Istočnom Sarajevu, u Lukavici, i prvo nam je sjedište suda bilo na Sokocu. Pa su nas prebacili u Lukavicu, pa na Pale i tri sudije su nam promijenjene u ovom postupku. Nikad nismo saznale razlog, ali naš advokat kaže da nije dobro kad se to dešava. Mi bi, kao tužene, trebalo da budemo na sudu koji je najbliži nama. To je u Lukavici, a mi smo zapravo na Palama. Tako da, eto, možda je to interesantno reći povodom SLAPP tužbi. I da, evo možda još jedne forme zastrašivanja u vezi sa ovim SLAPP tužbama. Mi se borimo protiv izgradnje tri male hidrocentrale i nikada za vrijeme jednogodišnje borbe nismo upoznali investitora. Njega smo upoznali tek nakon što nam je stigao mejl od lokalnog čovjeka da je investitor, koji je inače iz Belgije, trenutno u Sarajevu i da li se mi možemo naći za dva sata s njim da porazgovaramo o svemu. Meni se to jutro desilo da sam na putu, nisam u Sarajevu, pa je otišla moja prijateljica i saborkinja Sara, negdje naivno vjerujući da mi sebi zapravo činimo uslugu jer ćemo ga upoznati sa onim što se dešava na terenu, čega on nije svjestan. Međutim, kasnije smo, u razgovoru sa ljudima koji se bave SLAPP slučajevima, saznali da je zapravo poziv nakon opomene isto tako jedna forma zastrašivanja. Jer je on nas pitao zbog čega mi to radimo, ko nas finansira, da li smo svjesni koliko traju postupci, da su oni jako skupi, da smo mi studentkinje, što je također jedna forma zastrašivanja. Sve da bismo mi, je li, demantovale izjave i obustavile naš rad i javno iznošenje svega što se dešava na terenu, a što je u vezi s njihovim projektom.”

(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)

„Mi smo imali tu jednu situaciju sa Danijelom Simićem, koji nas je nazvao stranim agentima i kojeg smo tužili za klevetu. Jako je bilo neugodno prvo ročište, i drugo, koja su trajala preko tri i po sata i u kojim je sudinica pokazala naklonost ka njemu, iako je vrijeđao našeg advokata, nije poštovao sud. On nas je sve vrijeme tokom tog ročišta snimao. Fotografisao nas je. Nakon toga je u svom mediju objavio članak o svemu o čemu smo razgovarali na sudu i još je postavio naše slike, čime smo mi postali otvorena meta, a to su dijelili urednici javnih RTV servisa, Pejka Medić, koja je zaposlena na BHRT servisu, Gorica Dodik i slično. [...] Nisu oni javni funkcioneri, ali obavljaju neke javne funkcije, na javnom su servisu. I ako oni između sebe to dijele, to znači da daju neki legitimitet tim svojim pristašama, da smo mi otvorena meta. Mi smo targetirani kao neprijatelji zbog tema kojima se bavimo, a to su suočavanje s prošlosti, LGBT prava, pa i feminizam. Dosta ljudi ne želi da prisustvuje našim aktivnostima, da sarađuje s nama, gubimo volontere. Tu su pritisci na ljude koji rade u organizaciji, njihove porodice nisu baš za to da rade u 'Oštroj nuli' ili, ako rade, nisu za to da budu toliko medijski vidljivi.” **(Milica Pralica, „Oštra nula”)**

„Imali smo slučaj da je jedan privatnik pokušavao doći do mog telefonskog broja s namjerom da traži da povučemo tužbu za Bisticu. Tom kolegi preko kog je pokušao doći do mog broja rekao je: 'Bolje da povuku tužbu jer svakako će to proći' zato što je to njemu, navodno, obećao ministar. Imali smo i poziv na sastanak od strane predstavnika 'Komsara'. Momak kojeg znam zamolio me da budemo blagi u komentaranju Studije uticaja na životnu sredinu, pa će oni nama zauzvrat prebaciti 'koju kintu'. Onda sam ga pitao: 'Niste se informisali s kim sjedite na sastanku?' Mi smo se zahvalili i rekli da ćemo u komentarima biti onakvi kakvi bi i trebalo da budemo zbog zaštite životne sredine i ljudskog zdravlja. Imali smo i situaciju kada nije država preduzimala mjere, već su to preduzimali predstavnici Američke ambasade. I to je jako osjetljivo pitanje, za koje je važno da se nađe u ovom izvještaju. Naše kolege su reagovale i poslale otvoreno pismo vezano za posjetu predstavnika ambasada Norveške, Amerike i Britanije privatnoj firmi 'Adriatic metals', nakon koje su na svojim zvaničnim Fejsbuk stranicama podržali tu firmu i objavili: 'Podrška održivom rudarenju i razvoju lokalne zajednice'. Kolege su reagovale, poslale otvoreno pismo i nakon toga su im u posjetu dolazili predstavnici ambasade, koji su se najavili na sastanak vezan za jednu temu, ali su sat i po vremena pričali o tome zašto se Arhus centri bore protiv te kompanije, zašto su pisali otvoreno pismo, jer bolje da je došla ta kompanija nego neka sa Istoka.” **(Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu)**

Odbijanje javnih institucija da sarađuju

Fondacija „CURE” još od 2012. godine radi sa mladima u školama na području Kantona Sarajevo na prevenciji rodno zasnovanog nasilja. „I onda nam se desilo da školske godine 2021/2022, kada je ova iz Naroda i pravde postala ministrica obrazovanja Kantona, po prvi put nismo dobili odobrenje. Dobili smo odbijenicu. Imamo negdje taj dopis, gdje je rečeno zašto nam ne omogućavaju rad. Nije rečeno 'širenje homoseksualizma', nego otprilike neke 'neporodične tradicije'. I nismo dobile da radimo.” **(Jadranka Miličević, Fondacija „CURE”)**

„Imamo lošiju saradnju sa trenutnom lokalnom vlasti u odnosu na prethodnu zbog toga što smo kritizirali njihov rad povodom mulja u pročištačima vode. Velike se cifre moraju plaćati za njegov odvoz i spaljivanje u Austriji, te nas gradonačelnik optužuje i kaže da je mulj dobar, ali pošto smo mi pričali da je otrovan, vlast sad mora plaćati odvoz, i tako te nebuloze. Godine 2020. imali smo fizički napad na mog kolegu. Napao ga je vozač bivšeg gradonačelnika.” **(Marin Bago, Udruga za unapređenje kvalitete življenja „Futura”)**

Sloboda da se javno govori i djeluje

„Juče sam davao neki intervju i bio sam preslobodan i kritički sam govorio o Islamskoj zajednici, čiji sam i ja član. Formalno plaćam članarinu, više zbog komunalnih potreba u slučaju smrti. I poslije sam razmišljao da li je to bilo mudro, da li sam bio preslobodan u kritici i da li bih mogao imati problema, jer je to vrlo moćna zajednica, čak je moćnija od nekih stranaka. Tek sam sutradan razmišljao šta sam rekao.”

(Edin Ramulić, Fondacija za izgradnju kulture sjećanja, Prijedor, inicijativa „Jer me se tiče”)

„Kad govorimo o slobodi, mi sad nemamo finansiranje iz budžeta i nisu u prilici da nam na taj način diktiraju šta ćemo raditi i govoriti, ali postoje ti suptilni načini, koji su sve više prisutni – da vas zovu da učestvujete u nekim procesima da bi vas na neki način anestetizirali, ugasili potencijalnu kritiku. Na primjer, kod Komisije za nabavku vakcina u Federaciji. Zvali su nas da učestvujemo u toj komisiji, a od početka nismo mogli da utičemo ni na šta. Do drugih primjera konkursa. U suštini vas pokušavaju dovesti pred svršen čin, da date legitimitet svemu. A tu su i pokušaji neformalnih kontakata nosilaca vlasti, gdje vas zovu da vam nešto objasne ili da vas pitaju za neke statuse na društvenim mrežama. Sve su to pokušaji uticaja na vašu nezavisnost. Teško je balansirati u takvim situacijama, jer ako odbijete učešće, onda će biti ‘Evo, neće da sarađuju, samo kritikuju’, a ako pristanete, onda ste potencijalno nekoj nepravilnosti dali legitimitet.” (Ivana Korajlić, TIBiH)

Obezbjeđivanje slobodnog pristupa medijima i zaštita medijskog pluralizma

Pristup javnim servisima

„Zovu me različiti mediji. Većinom su to televizije, BN, N1, ne znam, Al Jazeera, BHT, Federalna. Svi su oni zainteresovani za neki dio mog rada i, za razliku od RTRS-a, mnogi od njih me zovu da čuju moje stručno mišljenje o kriminalizaciji klevete, o položaju LGBT zajednice, o stanju migranata u BiH, o ne znam ti o čemu, ali eto, jedino na RTRS-u nisam bila u tom kontekstu.” (Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika”)

„Nakon svake akcije šaljemo saopštenja za medije i ona se uglavnom prenose, u zavisnosti od teme. Zovu nas ako imamo neku aktivnost koja spaja dvije zajednice i koja može prenijeti poruku pomirenja i izgradnje mira, empatije i saradnje. Svi javni servisi izvještavaju o našem radu i prenose naše poruke. Nekada su primjetni primjeri selektivnosti, jer prenesu samo ono što je njima važno.”

(Tamara Zrnović, aktivistica Centra za nenasilnu akciju Sarajevo)

„Generalno, aktivisti u medijima nisu prepoznati kao branioci ljudskih prava, kao zaštitnici vrijednosti. Kada je u pitanju ‘Pravda za Davida’, ili borba protiv rudnika, mediji staju na stranu krupnog kapitala i pokušavaju ocrniti branioce ljudskih prava. U slučaju Bistrice, ti se ljudi pokušavaju oblatiti kao strani plaćenici, a radi se o lokalcima koji svojim tijelima brane selo, gdje se ruši bez dozvola. Sada imamo novi momenat, da se nazivaju ‘sarajevskim organizacijama’ i stranim plaćenicima koji rade protiv interesa RS.”

(Aleksandar Žolja, Helsinški parlament građana Banja Luka)

„Što se tiče pristupa javnim servisima, ako govorim u ime Fondacije ‘CURE’, mi nekako relativno dobre odnose imamo, ne sa svim medijima. Ovdje bih istakla BHT, N1, TV SA, TV Alfa i neke portale. Ono što hoćemo da podijelimo sa javnosti i bude podijeljeno. Ali mi smo shvatile da, da bismo se unaprijedile, moramo uložiti dodatna sredstva u digitalne konferencije, *live*, jer je bitno da bar mi stavljamo na Fejsbuk. Jer imamo dosta stvari koje želimo podijeliti sa javnosti. ‘Pitchwise’ nam je tokom 2021. i 2022. bio sniman *live* direktno i shvatili smo da je to doprinijelo pozitivnom razmišljanju o nama, mada je bilo i negativnih komentara, kao šta mi hoćemo, mladima peremo mozak. Ali mi smo relativno zadovoljne medijskim pristupom, ne svemu, ali određenim pitanjima da.”

(Jadranka Miličević, Fondacija „CURE”)

„Nemamo pristup javnim servisima, uopšte medijima ovdje. Vrlo malo smo zastupljeni. Portal 'BUKA' nas isto u posljednje vrijeme ignoriše, ne znam zbog čega. ELTA, BN televizija nas prate ako ćemo da kritikujemo vlast. Ako to godi opoziciji, onda da, prate nas. Tako da, što se medija tiče, medijska slika u Republici Srpskoj je poražavajuća. Imamo vrlo malo slobodnih medija i oni imaju vrlo mali domet, ne dolaze do ukupnog građanstva i nemaju takvu moć kakvu imaju javni servisi ili neki komercijalni mediji, koji tu malo koketiraju sa režimom, a malo po potrebi i nas ubace.“ **(Milica Pralica, „Oštra nula“)**

Hakerski napadi

„Bili smo jednom, prije možda godinu ili dvije, izloženi hakerskom napadu. Sajt nam je bio nedostupan nekoliko dana. Nismo saznali ko stoji iza toga, tako da ne mogu da tvrdim da je neko odavde zato što mu smeta moj aktivizam. Možda je bilo nasumično, ali desilo se.“ **(Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika“)**

„Imali smo iskustva sa hakerskim napadima, ali većina nas u 'Futuri' smo informatičari, pa to riješimo. Ali bilo je tih napada.“ **(Marin Bago, Udruga za unapređenje kvalitete življenja „Futura“)**

„Često imamo problema sa sajtom BIRN-a, ali nikad nismo uspjeli potvrditi da su u pitanju hakerski napadi. Nekada je to možda samo preopterećenje sajta. S vremena na vrijeme dobijamo obavještenja da je neko pokušao upasti u mejl, ali imamo osobu koja brine o tome.“

(Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine)

Pristup informacijama

„ZOSPI ima mogućnost da ograniči pristup informacijama, da se pozovu na to da je nešto tajna. S tim da smo mi u nekim situacijama primijetili da njima to zna biti pravilo, a ta tajna bi trebalo da bude izuzetak. Isto tako se dešavalo da su neki dokumenti istekli, kao prema njihovom arhivskom pravilniku ili kako već, a zapravo to nije tako. Za našu borbu je glavni problem to što informacije ne dolaze pravovremeno, što se građani neblagovremeno uključuju u proces odlučivanja. Ako pogledate većinu slučajeva izgradnje malih hidroelektrana ili realizacije ekoloških projekata, dešava se da građani saznaju za taj projekat kad se na terenu pojave mašine, kada se već duboko uđe u proces. Sama Arhuska konvencija nalaže uključivanje javnosti u najranijoj fazi, a to je faza izmjene prostornih planova. Sama Konvencija nalaže da vi ne samo putem javne obavijesti nego i direktno obavijestite ljude, naročito ako su to male zajednice gdje su dominantno stanovništvo penzioneri, koji nemaju pristup elektronskim verzijama ministarstava i koji moraju direktno biti obaviješteni. Tako da je nama jako bitno pravovremeno i blagovremeno uključivanje javnosti, a onda obrađivanje njihovih komentara i sugestija. Ali vidimo da toga od strane vlasti nema u dovoljnoj mjeri i da se posao završava, kako mi to kažemo, sa investitorom iza zatvorenih vrata, a da se građani isključuju iz procesa, tako da su ljudi dovedeni u situaciju da moraju da izađu na terene, da se tuže sa investitorima i da se institucije samo lagano povuku uz izliku 'To je zakon'. Na kraju zajednica ne bude snabdjevena tom mogućnošću da odluči šta će se dešavati i realizovati u njenom okruženju, gdje ona živi i radi.“

(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)

„Jako je teško doći do informacija, zato što oni odgovaraju šturo, formalno, a ako i odgovore, pokušavaju da nas, kako bih rekla, zamajavaju. Recimo, kolegici Melani su neki dan odgovorili na tri strane, ali uopšte nisu odgovorili na pitanje, već su se držali neke treće teme. Pišu vam informacije koje vam uopšte nisu potrebne samo da mogu da kažu: 'Ja sam tebi odgovorio'. Ali nisu na to pitanje. Ja se iznenadim kada mi neka institucija odgovori brzo i konkretno.“ (**Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika“**)

„Nije nam jednostavno pristupiti informacijama. Na primjer, tužili smo direktora ZZO – ulazimo u petu godinu – zato što smo od njega tražili ugovore za zdravstvene institucije, zavode, institucije, dakle, gdje troši novac. Na sudu smo petu godinu i još uvijek nam ne daju informacije. Međutim, oni su se izverzirali jer znaju da je dovoljno odgovoriti bilo što da bi se ispunila zakonska norma, tako da ti odgovori vrlo često nemaju veze sa pitanjem niti dobijemo informacije koje tražimo. Ponekad da, ali u većem broju slučajeva ne dobijemo što tražimo ili nas apsolutno ignoriraju.“ (**Marin Bago, Udruga za unapređenje kvalitete življenja „Futura“**)

„Novi Zakon o slobodnom pristupu informacijama je gori od postojećeg, a nama je potrebna sveobuhvatna reforma u odnosu na ove kozmetičke promjene. Granična policija i OSA, SIPA, Ministarstvo sigurnosti gotovo nikada ne odgovaraju. Pravosuđe jako loše stoji, nekada ne možete dobiti ni presude. Ipak, ima pomaka i neke institucije se popravljaju u ovom smislu. Tužilaštvo i Sud BiH postaju transparentnije institucije. Ministarstvo prometa i komunikacija je uvijek dostavljalo informacije, čak i kada nas je tužio ministar na čelu tog ministarstva. To znači da službenik ili službenica za informisanje radi svoj posao kako treba. Institucije na državnom nivou su generalno transparentnije od entitetskog nivoa. U Republici Srpskoj je gotovo nemoguće doći do informacija. Generalno nemamo dobru praksu, sve zavisi od pojedinaca u institucijama. Bojim se da gubimo bitku za transparentnost.“ (**Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine**)

Omogućavanje održavanja mirnih protesta

„Pa, procedure nisu uvijek jasne. Recimo, mi smo godinama organizovali isti događaj, da bi, na primjer, zadnji put očekivali od nas neke dodatne redare i slično, iako događaj nije nikakav protest i ništa, nego su radionice na otvorenom. Čini mi se da se i to malo, onako, mijenja, a nedovoljno se informišu korisnici, odnosno mi koji ćemo organizovati. To jest, organizatori se slabo informišu o nekim eventualnim promjenama koje su došle. Pravila su tako postavljena da su nedodirljivi, da nekad nema smisla sam protest ako ne možeš doći bliže barem zgradi koja ima nadležnost za to nešto za šta ti protestuješ.“ (**Tanja Boromisa, „Zdravo da ste“**)

„Procedura nije jednostavna. Nekad ti za 8. mart prave probleme, to jest trгови koje mi tražimo neko ranije uvijek zakupi. Onda oni ekonomski gledaju isplativost, a mi nemamo novca da platimo. Odbiju ti zbog toga, a zavisi i od svrhe javnog okupljanja, odnosno teme – da li je to femicid, nasilje ili ustavne promjene, koje nam nikad ne odobre.“ (**Jadranka Miličević, Fondacija „CURE“**)

„Pa generalno, u Sarajevu vi imate formular koji popunite, predate u zakonskom roku i mi nismo imali neka negativna iskustva u smislu da nam se uskrati da na nekom mjestu održimo protest. Međutim, u manjim sredinama je to zahtjevnije iz razloga što u manjim sredinama nije dozvoljeno da se okupljate na bilo kom mjestu, već morate da tražite Odluku na kom mjestu se sprovodi i tako dalje. I možda Zakon nije baš najjednostavniji kad je u pitanju protestna šetnja, kako se sprovodi, koje mjere osiguranja. Negdje vi sami morate da tumačite Zakon. Na primjer, u smislu osiguranja događaja, ko to mora biti, da li to mogu biti obični ljudi i tako dalje. Tako da bih rekla da negdje postoji i pozitivno i negativno iskustvo sa procedurom.” **(Sunčica Kovačević, Koalicija za zaštitu rijeka u BiH)**

„Ograničen je u smislu da smo mi mali grad i da tu nema nekih velikih mogućnosti. Nedavno nam se desilo da smo unaprijed najavili i tražili jedan prostor od Grada Banjaluka za javno snimanje nekih emisija sa novinarima iz regije i dobili smo nezvaničan odgovor da će nas upisati u kalendar aktivnosti za taj prostor. Međutim, nekoliko dana prije održavanja tog događaja dobili smo zvaničan dopis da nam se korištenje prostora ne može odobriti, zbog čega smo morali naći alternativu. Mi smo to doveli u vezu sa sve manjim prostorom za djelovanje.”
(Milica Plavšić, Centar za informativnu dekontaminaciju mladih, „BUKA”)

„Što se tiče javnih okupljanja, onaj ko organizuje koncert i tri-četiri mjeseca unaprijed planira, tu lokaciju će dobiti, bez obzira što nama treba, recimo, ta lokacija zbog nečega što smatramo da je bitno. Mi je nećemo dobiti.”
(Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu)

„Vi kao fizičko lice ne možete da podnesete zahtjev za korištenje javne površine za proteste. To kod nas u praksi ne funkcioniše. Zato smo se mi registrovali kao organizacija. E onda vi, ako se registrujete, plaćate po kvadratnom metru, kao i neko ko prodaje kokice, ko prodaje cvijeće. Mi nismo komercijalni, a oni kažu: ‘Ali to vaši donatori mogu da plate. Vi to svojim donatorima napišite’. I bukvalno ti to usmeno kažu i uvijek plaćaš taj kvadratni metar, za šta ti god on treba. Sve naše aktivnosti su nekomercijalne i edukativne, ali oni kažu: ‘Nema to nikakve veze’.”
(Milica Pralica, „Oštra nula”)

Procesuiranje, zaštita i sankcije

„Mislim da nešto treba uraditi u smislu sankcija za političare i političarke i generalno predstavnike institucija, jer iznošenje svojih stavova sa pozicije moći nije isto kao kad to mišljenje iznese neko od građana. Ove godine imamo to iskustvo u Banjaluci, gdje smo htjeli organizirati prikazivanje filma, pa smo imali čitavu medijsku kampanju od Dodika i Stanivukovića, koji su širili netrpeljivost, vrlo direktno pozivali na zabranu događaja, izjavljivali da nam treba zabraniti pristup školama. To je doprinijelo organiziranju raznih skupina koje su pisale Vladi Republike Srpske pisma da se događaj zabrani, pa je grad bio izlijepljen. Isto to imamo i u Sarajevu, na malo drugačiji način. Ne direktno od vlasti, ali zbog pojedinih stavova stranaka kako što su NIP i SDA došli smo do toga da je ove godine dobar dio grada bio izlijepljen različitim vrlo negativnim porukama tokom i uoči Povorke i Kvirhane.”
(Lejla Huremović, LGBTIQ+ aktivistica i članica Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa)

„Trenutno su najveći problem napadi Milorada Dodika na medije i NVO. To fundamentalno mijenja stanje u državi i onemogućava funkcionisanje nezavisnog dijela civilnog društva. Mladi se više ne žele baviti medijskim poslom. I prije kriminalizacije klevete je to bio problem, a sada će samo biti izraženiji. Dodik medije i nevladine organizacije vidi kao zadnju liniju otpora, obzirom da jedini otpor dolazi odatle. Opozicije nema, sve je pod njegovom kontrolom, od policije do pravosuđa, a jedina preostala smetnja su mediji i nezavisne nevladine organizacije. Ni registracija tih organizacija na državnom nivou neće promijeniti ništa, neće pomoći njihov ostanak u Banjaluci i RS-u generalno. Uzor su mu autoritarni lideri i mislim da nas neće samo vratiti unatrag, nego ćemo doći u situaciju u kojoj nismo nikada bili. Neće samo Banjaluka imati problem, imaćemo ga svi. Ništa ne sprečava tužioca da otvori istragu protiv nas zbog nekog teksta, ili da BIRN-u zabrani rad u Republici Srpskoj. Kako bismo tada radili sa Memorijalnim centrom Potočari, koji se nalazi u RS-u?! Međunarodni partneri reaguju prekasno i preblago. Zato je dobio sve što je želio.” (Semir Mujkić, istraživački novinar i urednik Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine)

„Policija uglavnom reaguje na napade, ali ih ne registruje kao zločine iz mržnje. Međutim, u slučaju napada na aktiviste iz Povorke ponosa, takva je reakcija izostala, vjerovatno zbog direktive s političkog vrha. Tužilaštvo je najslabija karika pravosuđa i oni uglavnom zataškavaju napade. Kada je Transparency International predavao snimke napada zabilježene nadzornim kamerama, imali su problem s predajom snimaka. Nisu ih htjeli uzeti. Pokušali su nelegalno uzeti snimak bez zapisnika. Policija je ispolitizirana [...] što vodi neprofesionalnom ponašanju službenika.” (Aleksandar Žolja, Helsinški parlament građana Banja Luka)

Saradnja sa institucijama zaduženim za zaštitu ljudskih prava i sloboda

„Ja sam poprilično razočarana u Instituciju ombudsmena, jer u mom slučaju, jedinom slučaju kad sam ih uključila – i rekla sam, više im se ne obraćam – nekako su više bili prenosioci poruka. Prvo su mi mejlom poslali da odgovorim na neka pitanja. Ja njima odgovorim i oni te moje odgovore proslijede MUP-u. Onda MUP da svoj komentar na to, pa ombudsmen to proslijedi meni. I onda smo se tako dopisivali preko ombudsmena, pa je meni pukao film i rekla sam: ‘Dokad vi mislite da se mi dopisujemo i šta imam od vašeg dopisivanja’. Na kraju, nakon par mjeseci su oni, eto, donijeli neku, kako oni to zovu, nije to presuda već, ne znam, nešto gdje su utvrdili da policija jeste diskriminatorno postupala, da su prevazišli svoja ovlašćenja i tako neke stvari. Ali ja nisam imala osjećaj da komuniciram sa živom osobom već sa, ne znam, generisanim automatskim prosljeđivanjem mejlova. Tako mi je izgledalo i tada sam odustala od toga da uopšte komuniciram s njima i da ih uključujem u slučajeve napada.” (Vanja Stokić, Udruženje građana „eTrafika”)

„Pa mi smo sad za ovaj događaj komunicirali sa policijom, oko Povorke. Ja sam tu bila neposredno uključena i sve super. I onda policija dođe: ‘Mi ne možemo da vas štitimo’. Tako da, što se toga tiče, nemamo povjerenja u institucije.” (Milica Pralica, „Oštra nula”)

„Nakon što smo par puta prijavili slučajeve mizoginog govora, koji je očigledno kršio Kodeks, dobijali smo odgovor od Vijeća za štampu da oni ne vide da je takav primjer govora nešto što bi oni trebalo da sankcionišu. Razumijemo prirodu samoregulacije, ali je u tom slučaju još više zbunjujuće što Vijeće nije ‘hrabrije’ u svojim odlukama u zaštitu žena i LGBTI osoba.” (Emina Bošnjak, Sarajevski otvoreni centar)

9. Izvori

1. MEĐUNARODNO PRAVO

Constitution of Bosnia and Herzegovina – Annex IV – General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina – Ustav BiH, [https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf]

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, [Council of Europe, European Treaty Series Nos. 005, 009, 044, 045, 046, 055, 114, 117, 118, 140, 146, 155, 177, 187, 194, 204, 213 and 214]

Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, [Aarhus: 1998]

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, [United Nations General Assembly, 34/180, New York City: 1979]

Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms – DRR1, [A/RES/53/144, 1998]

European Social Charter (Revised), [Council of Europe, ETS 163, 1996]

International Covenant on Civil and Political Rights, [United Nations General Assembly, Res. A/RES/21/2200, Paris: 1966]

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, [United Nations General Assembly, Res. A/RES/2200, New York: 1966]

Universal Declaration of Human Rights, [A/RES/217, 1948]

2. DOMAĆE PRAVO

2.1. Ustavni nivo

Agreement on Human Rights, Annex VI – General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, [https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf]

Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – prečišćen tekst, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 2/2010]

Ustav Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, [Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, broj: 8/1998, 10/2000, 5/2003 i 8/2004].

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine – Ustav FBIH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 1/1994, 13/1997, 16/2002, 22/2002, 52/2002, 60/2002, 18/2003, 63/2003, 9/2004, 20/2004, 33/2004, 71/2005, 72/2005 i 88/2008]

Ustav Hercegbosanske županije, [Narodne novine Hercegbosanske županije, broj: 3/1996, 9/2000, 9/2004 i 10/2005]

Ustav Hercegovnačko-neretvanskog kantona, [Narodne novine Hercegovnačko-neretvanskog kantona, brojevi 2/1998, 4/2000 i 7/2004]

Ustav Kantona Sarajevo, [Službene novine Kantona Sarajevo, brojevi 1/1996, 2/1996, 3/1996, 16/1997, 14/2000, 4/2001, 28/2004, 6/2013 i 31/2017]

Ustav Republike Srpske – Ustav RS, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 21/1992, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 31/2002, 31/2003, 98/2003 i 115/2005]

Ustav Srednjobosanskog kantona, [Službene novine Srednjobosanskog kantona, brojevi 1/1997, 7/1998, 5/1997, 6/1997, 2/1998, 8/1998, 10/2000, 8/2003, 2/2004 i 14/2004]

Ustav Tuzlanskog kantona, [Službene novine Tuzlansko-podrinjskog kantona, brojevi 7/97 i 3/99 i Službene novine Tuzlanskog kantona, brojevi 13/99, 10/00, 14/02, 6/04 i 10/04]

Ustav Unsko-sanskog kantona, [Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona, brojevi 1/2004 i 11/2004]

Ustav Zeničko-dobojskog kantona, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 7/1996 i Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, brojevi 1/1996, 10/2000, 8/2004, 10/2004 i 10/2004]

Ustav Županije Posavske, [Narodne novine Županije Posavske, brojevi 1/1996, 3/1996, 7/1999, 3/2000, 5/2000 i 7/2004]

Ustav Županije Zapadnohercegovačke, [Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke, brojevi 1/1996, 2/1999, 14/2000, 17/2000 1/2003 i 10/2004]

2.2. Zakonski nivo

Izborni zakon Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 23/2001, 7/2002, 9/2002, 20/2002, 25/2002, 4/2004, 20/2004, 25/2005, 77/2005, 11/2006, 24/2006, 33/2008, 37/2008, 32/2010, 48/2011, 63/2011, 18/2013, 7/2014, 31/2016, 54/2017, 41/2020, 38/2022, 51/2022 i 67/2022]

Krivični zakon Bosne i Hercegovine – KZBiH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021 i 31/2023]

Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – KZBD, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 19/2020]

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine – KZFBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 36/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023]

Krivični zakonik Republike Srpske – KZRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021]

Zakon o advokatskoj djelatnosti u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 4/2019]

Zakon o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 25/2002, 40/2002, 29/2003, 18/2005, 68/2005 i 42/2011]

Zakon o advokaturi Republike Srpske, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 80/2015]

Zakon o javnom okupljanju Kantona Sarajevo, [Službene novine Kantona Sarajevo, brojevi 32/2009 i 11/2011]

Zakon o javnom okupljanju Republike Srpske, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 118/2008]

Zakon o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 78/2005, 35/2009, 32/2010, 51/2015 i 25/2016]

Zakon o javnom redu i miru, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi 2/2009 i 14/2010]

Zakon o javnom redu i miru, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 11/2015 i 58/2019]

Zakon o komunikacijama, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12]

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine – ZKPBiH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18]

Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – ZKPBd, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi 34/2013, 27/2014, 3/2019 i 16/2020]

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine – ZKPFBiH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 35/2003, 56/2003, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020]

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske – ZKPRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021]

Zakon o lokalnoj samoupravi, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 97/2016, 36/2019 i 61/2021]

Zakon o mirnom okupljanju Brčko distrikta, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 29/2020]

Zakon o parničnom postupku, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 53/2003, 73/2005, 19/2006 i 98/2015]

Zakon o parničnom postupku, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi 28/2018 i 6/2021]

Zakon o parničnom postupku, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008, 45/2009, 49/2009 i 61/2013]

Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 57/2016, 110/2016, 58/2019, 82/2019, 18/2022 i 55/2023]

Zakon o porezu na dobit, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 15/2016 i 15/2020]

Zakon o porezu na dobit, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi 17/2022 i 38/2022]

Zakon o porezu na dobit, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 94/2015, 1/2017 i 58/2019]

Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira, [Službene novine Kantona Sarajeva, brojevi 18/2007, 7/2008 i 34/2020]

Zakon o prekršajima, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 63/2014, 36/2015, 110/2016, 100/2017 i 19/2021]

Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 49/2006 i 51/2009]

Zakon o ravnopravnosti polova Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 16/2003, 102/2009 i 32/2010]

Zakon o referendumu i građanskoj inicijativi, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 42/2010 i 46/2010]

Zakon o slobodi pristupa informacijama, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 32/2001 i 48/2011]

Zakon o slobodi pristupa informacijama, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 28/2000, 45/2006, 102/2009, 62/2011 i 100/2013]

Zakon o slobodi pristupa informacijama, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 20/2001]

Zakon o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine – ZUFBIH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 32/2001, 42/2003, 63/2008, 76/2011 i 94/2016]

Zakon o udruženjima i fondacijama Federacije Bosne i Hercegovine – ZUFFBIH, [Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, broj 45/02]

Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske – ZUFRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 52/2001 i 42/2005]

Zakon o zabrani diskriminacije – ZD, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 59/2009 i 66/2016]

Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 59/2002, 19/2003 i 73/2005]

Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 37/2001]

Zakon o zaštiti okoliša – ZZOFBIH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 15/2021]

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 12/2003, 76/2005 i 93/2008]

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi 41/2020 i 13/2021]

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske – ZPPNMRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 2/2004]

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine – ZPPNMFBIH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 56/08]

Zakon o zaštiti životne sredine – ZZŽS, [Službeni glasnik Republike Srpske, brojevi 71/2012, 79/2015 i 70/2020]

Zakon o zaštiti životnog okoliša – ZZŽOBD, [Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, brojevi: 24/2004, 1/2005 i 19/2007 i 09/2009]

2.3. Podzakonski nivo

Poslovnik Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine – PDNPBIH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 58/2014, 88/2015, 96/2015 i 53/2016]

Poslovnik Narodne skupštine Republike Srpske – PNSRS, [Službeni glasnik Republike Srpske, broj 66/2020]

Poslovnik o radu Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine – PDPFBIH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 27/2003, 21/2009 i 24/2020]

Poslovnik Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine – PDPFBIH, [Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, brojevi 69/2007 i 26/2020]

Poslovnik Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine – PDPBIH, [Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, brojevi 79/2014, 81/2015, 97/2015, 78/2019 i 26/2020]

2.4. Odluke

Odluka o dopustivosti, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP-379/07]

Odluka o dopustivosti, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, AP 2772/07]; Odluka, [Ustavni sud Bosne i Hercegovine, U 22/01]

3. PUBLIKACIJE

Ademović, Nedim, Marko, Joseph, Marković, Goran, Ustavno pravo Bosne i Hercegovine, [Fondacija Konrad Adenauer e. V., Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: 2012]

Bajramović, Mirnesa, Hadžalić, Namik, Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini, [Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, 2014]

Rights of Defenders – Principles and Standards Protecting and Empowering Human Rights Work – RD, [Human Rights House Foundation, <https://human-rightshouse.org/wp-content/uploads/2018/08/Rights-of-Defenders.pdf>]

Steiner, Christian et al., Ustav Bosne i Hercegovine – Komentar, [Fondacija Konrad Adenauer e. V., Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: 2010]

**KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA**
Banja Luka

Kuća Ljudskih prava Banjaluka je platforma za jačanje udruženih organizacija civilnog društva i njihovog uticaja na stanje ljudskih prava u zemlji i okruženju. Inicijativa za uspostavljanje Kuće Ljudskih prava u Banjaluci postoji od 2016. godine. Inicijativu je podržalo 17 organizacija civilnog društva sa sjedištem u Banjaluci i okolini. U aprilu 2023. godine Kuća Ljudskih prava Banjaluka zvanično je postala dio Mreže kuća ljudskih prava, koje djeluju u 11 evroazijskih država. Osnivačice Kuće Ljudskih prava Banjaluka su: Helsinški parlament građana Banjaluka, „Zdravo da ste“, Transparency International BiH, Centar za životnu sredinu i Banjalučki centar za ljudska prava.

